

ЗА УКРАЇНСЬКУ САМОСТІЙНУ СОБОРНУ ДЕРЖАВУ!
ВОЛЯ НАРОДАМ! ВОЛЯ ЛЮДИНІ!

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ
LIBERATION PATH

З М І С Т

Д.
АКТ 30 ЧЕРВНЯ 1941

М. Ломацький
БУДЬМО ВІРНІ НАШІЙ БАТЬКІВЩИНІ

Н. Д.
В ПОЛОНІ САМООБМАНУ

П. Карий
ДЕЩО ПРО „ПСИХОЛОГІЧНЕ ОБЛИЧЧЯ" РОСІЙСЬКОГО ОФІЦЕРА

М. Боєслав
ВІЗІЯ, ОСОБИСТЕ

І. Варваниця
СУЦІЛЬНИЙ ПРОТИМОСКОВСЬКИЙ ФРОНТ І ДУХ МАЛОРОСІЙСТВА

Кн. Т. К.
ДОНЬКИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Проф. В. Щербаківський
ОСНОВНА РІЗНИЦЯ МІЖ УКРАЇНСЬКОЮ І РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

Д-р Д. Донцов
„МІСТИКА" І „РЕАЛЬНЕ ЖИТТЯ"

— — —

УСПІХИ ГОЛОВИ ЦК АБН, Я. СТЕЦЬКА, В КАНАДІ

Кн. Т. К.
НОВА НАЇВНА ПРОВОКАЦІЯ

Н. Д.
ЧОМУ ТРЕБА НАМ „ВНУТРІШНЬОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ"?

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

Ч. 6 (57) ЧЕРВЕНЬ 1952 РІК V

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ
Суспільно-політичний місячник
Видає:
УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА

LIBERATION PATH
Published by the
UKRAINIAN PUBLISHERS Ltd.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ :
28 MINSTER ROAD, LONDON, N.W.2. Tel. HAM 1771

НАШІ ПРЕДСТАВНИКИ

АРҐЕНТІНА:
Andrij Mykulyn
Colle Moldes 4098
Buenos-Aires

БЕЛЬҐІЯ:
Omelan Koval
Bd. Charlemagne, 72
Bruxelles, 4

КАНАДА:
Wasyl Kuc
116, Napoleon St.
Montreal, P. Q.

США:
Andrij Kobasa
936, W. 7-th St.
Chester, Pa.

ФРАНЦІЯ:
Osyp Kozak
64, rue Rabelais,
Lyon, 3, (Rhone)

Всіх наших Кольпортерів, Передплатників і Читачів поза Великобританією просимо розраховуватися з нашими Представниками. Про кожну зміну адреси просимо повідомляти головну Адміністрацію в Лондоні.

Одночасно закликаємо всіх наших Читачів і Прихильників допомогти нам розбудувати журнал. Якщо Вам подобається „В.Ш." — придбайте для нього хоч одного нового передплатника або читача з-поміж Ваших знайомих, чим створите тривалі підстави для існування й розвитку Вашого журналу.

ПОЖЕРТВИ

НА ФОНД АБН

З нагоди вінчання П-ва Футеїв у м. **Салфорд**, з ініціятиви М. Рудковського, присутні гості склали — 3 ф. 7 ш. 6 п.

На христинах у П-ва **Бучик** в м. **Рочдейлі**, з ініціятиви п. М. Дуба, присутні гості жертвували — 2 ф. 8 ш.

На Шевченківській Академії в м. Менчестері з добровільних даток зібрано — 1 ф.

РІЗНІ

На **Спільному Святеному** в м. Бедфорд, по [illegible] клик голови Осередку СУМ-у п. В. Гуменюка, для хворих бійців УПА присутні жертвували — 2 ф. 1 ш. 6 і 1/2 п.

Громадський Комітет по влаштуванні Спільного Святеного в **Гостелю Кемпстон Гердвік** розподілив дохід із Святеного на такі цілі:

На УАПЦ — 1 ф.
На УГКЦ — 1 ф.
На хворих бійців УПА — 1 ф.
На „Виз. Фонд" — 1 ф. 12 ш. 9 п.

Крім цього п. І. Васієнко, що не міг взяти участи в спільному Святеному, жертвував свою датку на хворих бійців УПА в сумі — 1 ф. 2 ш.

Всім жертводавцям складаємо щиру подяку. Молодим Парам, Батькам і Похресникам бажаємо багато щастя і многих літ.

Від Редакції: З браку місця пожертви на „В. Ф. і ЧПА будуть поміщені в наступному числі.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ"
У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Річна передплата	**1 ф. 1 ш.**
Піврічна передплата	**10 ш. 6 п.**
Тримісячна передплата	**5 ш. 3 п.**
Ціна 1 примірника	**1 ш. 9 п.**

В інших країнах — у перечисленні на валюту даної держави.

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

LIBERATION PATH

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

Рік вид. V. Ч. 6 (57) ЛОНДОН, ЧЕРВЕНЬ (JUNE), 1952 Ціна — 1 ш. 9 п.

АКТ 30 ЧЕРВНЯ 1941

Кожного року український нарід усюди там, де має змогу, відзначає річницю відновлення Української Держави 30 червня 1941 р. Щороку про Акт 30 червня широко розписується українська преса, оцінюючи саму подію по-різному, нераз навіть з явним перекрученням фактів і з односторонніми партійними тенденціями. Це передусім наслідки вузьких амбіцій деяких груп, які поза партійними інтересами не можуть зрозуміти суті самої події, як державницького чину українського народу. Чужа, ворожа українській визвольній справі преса, зокрема російська, як большевицька так білоеміґрантська, намагається за всяку ціну здискредитувати Акт 30 червня. Та в цьому немає нічого нового. Це продовжування боротьби Москви проти української державности незалежно від цього, хто і коли її відновлював.

Сьогодні проминуло вже доволі часу, щоб Акт 30 червня розцінювати холоднокровно, без партійних емоцій, з почуттям відповідальності за все, що написане в українській пресі. Бо вбогий духом і національною свідомістю цей нарід, який через партійні пристрасті окремих груп зневажає або знецінює свої державницькі чини. Український нарід, помимо всіх намагань чужих і деяких партійно засліплених своїх здискредитувати Акт 30 червня, виявив не тільки свою солідарність з ним але і дальшу вірність ідеї відновлення української державности. Об'єктивна оцінка Акту 30 червня стверджує його, як історично доконаний чин і відкидає всі наклепи та несумлінні закиди проти його творця — Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери.

Передбачаючи недалекий воєнний конфлікт, маючи на увазі визволення українського народу, ОУН напередодні другої світової війни, докладала всіх зусиль, щоб об'єднати нарід і його провідну верству довкола української національної ідеї. З тією метою в місяці червні 1940 р., в Кракові. ОУН провела консолідацію українських політичних груп і діячів, між якими були всі, навіть противники ОУН, за виїмком групи п. А. Мельника. Це було велике досягнення, що прийшло, як логічний вияв почуття відповідальности всіх українських політичних груп і діячів за долю українського народу. У відозві до українців з 14 червня 1941 р., під якою підписалось 116 відомих українських політичних, супільно-громадських і військових діячів, науковців і інших передових людей з усіх ділянок українського життя, стверджено основний постулят української визвольної політики, що в процесі розвитку дальших подій знайшов своє втілення у відновленні української державности 30 червня. В цьому заклику читаємо:

„Для Українського народу і української землі надходить знову велика історична хвилина. Серед небувалої світової бурі валиться на наших очах дотеперішня політична система світу, в якій ми були на самому дні в путах політичної й соціяльної неволі.

Перед нами відкриваються широкі можливості. Свідомі ваги тієї грядучої, великої хвилини, що її можна б порівняти хіба до тієї в 1918 рр. і свідомі нашої відповідальности перед історією, уважаємо нашим національним обов'язком стати негайно разом для спільної важкої праці над остаточним національно-політичним визволенням українського народу. Великий історичний час, у якому живемо, вимагає від нас залишити тепер на боці всі непорозуміння і стати разом до служби тільки одній найбільшій справі — визволення українського народу і відновлення Української Суверенної, від нікого незалежної Соборної Держави".

У висліді завершення цієї консолідаційної акції, 22 червня 1941 р. в Кракові проголошено створення Українського Національного Комітету, де між іншими стверджено:

„Українська еміґрація — політичний провід народу, вояцтво наших визвольних змагань, націоналістична армія підпілля, повстанці і партизани та чесні українські патріоти опинились поза межами Батьківщини, викинені хвилею безприкладного терору. Про те ні на мить не перестало в них битися серце ритмом збірного змагання. І як одноцілим є фронт боротьби на Рідних Землях, так одноцільно мусимо посилити ту боротьбу й ми, що опинились на чужині. Бо знаємо і визнаємо, що єдино у висліді нашої боротьби, стане Україна Єдина, Самостійна і Соборна, проголошена історичними Універсалами 22 січня і досі окупована ворогами. І так відновиться українська державна традиція, що знайшла своє втілення в 1917-20 рр., коли Україна існувала і була визнана світом. Наша повсякчасна готовість на труд і жертву має свідчити про нашу волю творити нарівні з другими народами нове життя грядучої епохи. І щоб посилити цю боротьбу і щоб дати запевнення нашим борцям і повстанцям на Рідних Землях, що не розбазаримо нашими внутрішніми спорами й торгами ані нашими партійними чи особистими амбіціями кривавих надбань, окуплених життям найкращих, стаємо від сьогодні під спільним проводом до спільної праці без різниць нашого походження, — з усіх частин України, без різниці наших поглядів чи колишніх групових приналежностей чи симпатій, без різниць віку, віри, звання і верстов чи станів".

Отже, як бачимо, підстави для відновлення української державности покладено вже створенням Українського Національного Комітету в Кракові. Далі бачимо цілком логічні висновки: єдиною політичною й збройною силою українського народу, що в той час була на Рідних Землях, була Організація Українських Націоналістів і їй припала ця честь а одночасно відповідальність за сповнення бажань мільйонних народних мас, за відновлення української державности. Хоч пізніше між тими, що клали свої підписи, що визнали концепцію революційно-визвольної боротьби і створили Український Національний Комітет у Кракові, знайшлись і такі, що виступили проти Акту 30 червня, а в дальшому вели й ведуть акцію проти українського визвольного руху, то це був вислід слабих характерів і імпровізованого „патріотизму" тих людей. Не керувались вони добром української визвольної справи і узалежнювали своє ставлення до неї від коньюнктури, а конкретно — від ставлення німців до української державности. Криваві репресії гітлерівських окупантів проти українських самостійників, а особливо творців Акту 30 червня, були причиною відмовлення деяких перестрашених „політиків" від національної солідарности й активної боротьби з новими окупантами за українську державність. Не було, однак, з боку ОУН жодного підступу, обману чи намагання через відновлення української державности запевнити собі монопольне панування над народом. ОУН була свідома не тільки історичної важливости проголошення самого Акту, а також і консеквенцій для себе, яких сподівалася від гітлерівських окупантів.

У спогаді одного з учасників і творців Акту 30 червня („Як це було?" — „Сурма", ч. 10, 1949 р.) находимо особливо важливі й правдиві думки:

„Ми, як учасники і співтворці його (Акту 30 червня — Ред.), що рискували свободою і життям за нього, можемо бути суб'єктивні. Хай залишиться об'єктивізм історикам. Для нас вистачає факт, що український нарід у той час єдиний з усіх народів, підкорених гітлеризмом, мав відвагу ясно сказати своє „ні" і проти волі Гітлера відкрито творити **своє власне** державне буття. Його провідні люди не скапітулювали, не скорилися. Українське Державне Правління не самоліквідувалося, не саморозв'язалося, як цього бажав і вимагав Гітлер. Декілька його членів згинуло, інших запроторено в тюрми й концтабори, але не знайшовся ні один, що виступив би проти Акту 30 червня 1941 р. При цьому вже на початку нашого спогаду мусимо з притиском відмітити, що Українське Державне Правління було єдиним демократичним правлінням в рамцях „Нової Европи". УДПравління було коаліційним урядом, в якому були заступлені майже всі українські політичні середовища (крім „мельниківців"), від соціялістів до націоналістів. Націоналісти-революціонери не творили в ньому більшости, а навпаки — були в меншості, хоч уся ініціятива Акту 30 червня 1941 р. була за ними. Демократичність УДПравління — єдиного демократичного, **немонопартійного** уряду в той час у „Новій Европі", — була теж у тому, що негайно створено було передпарлямент—Українську Національну Раду, яку очолив Митрополит Андрей і Президент Кость Левицький. Теж і в Українській Національній Раді не мали націоналісти більшости, не змагаючися взагалі за неї, а включаючи до неї, як теж до УДПравління і державного апарату, всіх, хто на це заслуговував і був придатний.

Не був це припадок, що одна з найбільших постатей — Митрополит Андрей, дав свою повну й беззастережну підтримку якраз УДПравлінню і ніколи не відкликав її, не зважаючи на тиск окупантів, як теж своїх татарських людей. Теж тодішній Православний Єпископ, Полікарп, знав, що робить, коли Пастирсь-

ким Посланням благословив дію відновленого Українського Державного Правління.

Майбутній історик не може поминути теж такого документу, як **Декларація** Української Національної Ради, за підписом Митрополита і Президента Костя Левицького та інших визначних українських громадян з-поза націоналістичного середовища, в якій заявляється повну підтримку Урядові і взивається народ об'єднатися довкола Державного Проводу.

В цьому самому спогаді учасник стверджує, що Ярослав Стецько прийняв пост Голови Державного Правління тільки „під тиском цієї ситуації, що відмовилися інші кандидати ним пропоновані нечлени ОУН, зокрема, коли проф. д-р Маріян Панчишин погодився на прийняття посту лише 1-го віцепрем'єра, але рішучо відхилив пропозицію очолювати Уряд".

Отже, маємо перед собою події у світлі історичної правди, без будь-якої партійної односторонности, до чого так каригідно допускається деяка українська еміґрантська преса. Як привітав український нарід Акт відновлення української державности, то про це може розказати кожний учасник чи спостерігач цих великих подій і спонтанного народного підйому. Не відчули цього тільки ті, кому воля і державність були байдужими й чужими. Хто, однак, відчував бажання волі, прагнув бачити Україну вільною суверенною державою, той цілою душею й серцем прийняв Акт відновлення державности.

Ось, як один з учасників цієї події, виявляє свої почування на сторінках „Українських Щоденних Вістей" (Орган Управи міста Львова, ч. І, від 5 липня 1941 р.):

„...В місті українська мова в устах українських вояків. У місті українська пісня українських військових частин. Хлопці умасні цвітами. Хлопці засипані поцілунками. Наші рідні! ...Хлопці ж бо то хлопці, як соколи...

Народ струмками у місто.

— Ех, яка шкода, що це не сталося вчора, в неділю, у святочний день.

— Не шкода! Неділя сама собою свято, а сьогодні, хоч і понеділок, то в нас найбільше, найурочистіше свято! Великдень.

Справді. Народ цілується зі сльозами в очах, сльози радости, невимовного зворушення.

— Христос Воскрес!

Походи на Святоюрську гору по благословення Митрополита Андрея, того, що найбільше витерпів, бо терпів не тільки за себе, як людина, але за нас усіх, за націю українську.

В церквах молитви... Може ніколи не були ще такі щирі. Може ніколи не були ще такі сердечні. Може ніколи не йшли ще з таких глибин серця, з таких глибин душі, як сьогодні...

І отцю Небесному і Матінці Святій.

Хотілося б кликнути:

— Хвилино! Ти така чудова! Спинися! Не минай!..."

Так відчував і вітав нарід Акт відновлення української державности. Перед цим голосом народу стають бліді й нікчемні всі наклепи різних партійних патріотів, що кидали й кидають стільки бруду і наклепів на творців Акту 30 червня.

Про Акт 30 червня, один з відомих українських діячів у 1917-20 рр., активний учасник і співтворець Українського Національного Комітету в Кракові В. А. висловлює свої думки так:

„...Розгляньмо тепер, яке значення мав Акт проголошення **відновлення** Української Держави у Львові і закиди його противників.

Насамперед підкреслюємо, що це був власне Акт **відновлення** Української Держави, як про це говорить п. 1-ший цього Акту:

„Волею Українського Народу Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови покоління **найкращих** синів України..."

Закиди проти цього Акту зводяться головно до слідуючого:

Акт 30 червня 1941 р. є актом недійсним, бо він проголошений не волею українського народу, який вже раз виявив свою волю актом 22 січня 1918 року, але необдуманістю однієї політичної партії, тобто революційної ОУН.

На це можна відповісти, що підтвердження „волі українського народу", коли б то не було і в яких би то не було обставинах, якраз доводить дійсність того, що підтверджується і тим самим підводить під нього солідні підстави. Адже ж Актом 30 червня не проголошується **нічого нового**, лише підтверджується попередній вияв „волі українського народу".

Загально відомо, що ні Українська Центральна Рада, ні Трудовий Конґрес, еманацією якого була Директорія і її дальші уряди Української Народної Республіки, не були створені „свобідним волевиявленням української нації" в її цілому, тільки головно і переважно волевиявленням українських соціялістичних партій. До першої, як відомо, не допущено представників українських заможніших хліборобів, а натомість допущено **ворожих українській державності** соціялістичних представників т. зв. „національних меншин". А до другого (т. зв. „Трудового Конґресу") не допущено української інтеліґенції вище адвокатських і лікарських помічників. Отже, якщо обидві перші згадані інституції оголошували свої акти волею кількох політичних угруповань (в тому числі і не українських), а не вільним волевиявлен-

ням **цілої** української нації, а в другому випадку третя інституція волею лише **одного**, зате **чистоукраїнського** і державницького угруповання (яке попередні акти підтверджувало), то в обох випадках можна й належить спостерігати лише різницю **кількісну**, але не принципіяльну, тим часом, як різниця **якісна** може вказати на перевагу хіба акту 30 червня 1941 року.

Крім цього, стоячи на засадах непорушности волі **цілої** нації в актах 22 січня 1918 і 1919 рр. належало б з такою послідовністю відкинути й акт оголошення державної незалежности Закарпатської України 17 березня 1939 р., бо був він проголошений волею **частини** українського народу, яка приймала формальну участь в оголошенні Акту соборности 22 січня 1919 р.

Одначе, акту 17 березня в Хусті, ані в його формальноправнім, ані в загальнонаціональнім значенні не наважується покищо заперечувати ніяка українська державницька концепція чи угруповання.

Але звернемось до історичних користей, які з акту 30-го червня 1941 року для нашого народу випливають.

Ця подія (як і акт 17 березня 1939 р. в Хусті) засвідчила, що нарід український ніколи не погоджувався й не хоче погоджуватися на ніяку опіку „старших" чи „молодших" слов'янських братів, що він хоче жити в своїй хаті і своєю правдою і що кожний раз і при кожній нагоді він про те всім нагадує!

Тому не тільки Акт 30 червня 1941 року, але й всі можливі акти того роду в майбутньому, ми мали б вітати й ширити на цілий світ (а не засуджувати, як то роблять деякі наші „патріоти").

Особливого значення набирає той акт через те, що він відбувся саме у Львові. Саме в тому Львові, на брамі якого написано: „Семпер Фіделіс" і повішено знак польського ордену „Віртуті Мілітарі". Отже, 30 червня 1941 р. Львів голосно і на цілий світ засвідчив через свою українську радіовисильню, що він був, є і лишитися має „Семпер Фіделіс" не „ойчизнє польській", а **тільки** Батьківщині українській.

Тому для нашої національної чести великою втіхою й похвалою є те, що 30 червня, так само, як і 1 листопада 1918 року на Львівській вежі замаяв синьожовтий стяг, що той стяг підняли сини галицької землі, і що поруч цього стягу не дозволено було польським обивателям українського Львова вивісити свій державний прапор, як вони того домагались.

Лишається ще один закид; що Акт 30 червня 1941 року і дальші з ним пов'язані дії коштують Україну багато жертв і крови її найкращих дітей.

Про це годі сперечатися. Тут є річева правда, але її інтерпретація залежить від психічного наставлення людини, яка про неї говорить. Бо є дві категорії людей: одні живуть **для** України, а другі живуть **з** України. Тому й підхід до тієї правди є різний в обох групах. Для цих других досить „культурного", „економічного" чи якого там ще розвитку нашого народу. Для них вистачають університети й академії в мові українській, без огляду на те, **хто і про що** в них навчає. Це так би мовити патріотизм клясовоматеріялістичний.

Інші ж люди першої категорії, — твердять, що важнішим є не самий факт існування українських шкіл, кооператив і доброї картоплі на нашій землі, а щось інше, а саме: **хто** є господарем тієї землі, **про що** він навчає на тій землі її мешканців, **яку** він душу творить їм. Тій групі в першій і найбільшій мірі „імпонує" **власна держава,** в якій господарем має бути цілий український нарід. Це, так би мовити, патріотизм ідеалістичнобезклясовий.

Людям обох тих світоглядів тяжко зрозуміти один одного, тому й відношення до Акту 30 червня цілком різне і часто навіть протилежне. Але, як далі історія після 31 червня 1941 року виявила, світогляд ідеалістичнобезклясовий є більш реальним і практичним. Бо ліпше й практичніше, вихований дитину, післати її в бій з ворогом, аніж дозволити, щоб її згноїли в концентраційних таборах Сибіру.

Тому й під тим оглядом Акт 30 червня 1941 року належить уважати **славним** і корисним, бо він цілому світові показав, що нарід український є нарід лицарський".

Такі є погляди на Акт 30 червня українського старого діяча, патріота-державника. Український нарід ні на одну хвилину не виявив хитання в доцільності відновлення української державности. Він стійко й мужньо відстоював цей акт у боротьбі з німецькими окупантами і бореться за нього з московсько-большевицькими наїзниками. Бо він — це продовження боротьби і її перші результати від часу проголошення Самостійности і Суверенности Української Держави в 1918-19 рр.

Відношення українського народу до Акту 30 червня не змінилося, мимо жахливих репресій ворога. В третю річницю відновлення української державности в 1944 р., тобто в час, коли Організація Українських Націоналістів, як єдино визвольно-політична організація всього українського народу, об'єднала довкола національної ідеї широкі народні маси, Провід ОУН у своєму заклику до народу писав про акт 30 червня так:

„...Це був могутній Акт волі українського народу, що по двох довгих десятиріччях московсько-большевицької неволі заявив своє священне право на самостійне державне життя. Це був яскравий доказ невмирущости української нації, що по героїчно закінчених Визвольних Змаганнях у 1917-21 рр., незалежно від безперервного окупантського терору, ні на мент не зрезигнувала зі своєї державности і не перервала боротьби за неї. І хоч боротьба ця принесла великі жертви українському народові, хоч сотні тисяч кращих його синів гинули на далеких степах Туркестану, серед морозів льодового океану або

тюрмах НКВД, то це ні трохи не послабило волі українського народу до самостійного життя. І коли на німецько-большевицькому кордоні впали перші стріли, коли імперіялістична війна почалась переносити на землі України, тоді пролунав могутній голос, що доказав, **що живе і не вмирає український нарід, що встає на прю всім ворожим силам, що він знову встає до вільного незалежного життя.**

Широкою хвилею радости, запалу й захоплення прийняли українські народні маси Акт 30 червня 1941 р. По всьому краю, над Дністром і над Дніпром, пройшли могутні народні маніфестації, що щиро вітали відродження української державности. Це здійснювалася завітня мрія гнобленого і експлуатованого народу, що тепер давав свобідний вияв своєї волі".

Минулого, тобто 1951 р., український нарід відзначував 10-тиліття відновлення української державности 30 червня 1941 р. По всіх країнах, де живе українська еміґрація і б'ється щире, спрагнене волі, українське серце, заманіфестовано солідарність з ідеями Акту 30 червня. Ще раз підтверджено тривку духову пов'язаність української еміґрації з її народом, народом-героєм, що відстоює в боротьбі з московсько-большевицькими окупантами ідеї української державности. Особливо спонтанно й величньо відзначили Акт 30 червня українці у Великій Британії, що на кількатисячному масовому здвизі в Лондоні проманіфестували невмиручість душі української нації, напоєної святістю крови і величчю ідеї, переданої цілому українському народові творцями Актів 22 січня, 17 березня і 30 червня. Ця спонтанна солідарність української еміґрації з ідеями 30 червня зчинила крик тих безвідповідальних українських елементів, які не відчувають душі, прагнення і волевиявлення українського народу, єдиного творця і спадкоємця Акту 30 червня.

Український нарід на Рідних Землях у важкій і нерівній боротьбі ні на мить не тратить з очей своєї цілі. Він живе й далі надією, що прийде день відновлення української державности. І Акт 30 червня утривалив у його серцях сучасну Україну, Україну героїв, борців, носіїв національного визволення й соціяльної правди. Український нарід на Землях також відзначував 10-тиліття відновлення української державности, та не в таких обставинах, як ми на еміґрації. Це десятиліття було для нього голосом його серця, непохитним бажанням скріпити свої сили і піти шляхом перемоги до кращого майбутнього. Українські націоналісти-революціонери на Рідних Землях вшанували це 10-тиліття щирим привітанням для колишнього Голови Державного Правління Ярослава Стецька і побажанням успішного закінчення боротьби за ідеї 30 червня.

Історія України збагатилась новими сторінками безприкладного героїзму сучасного покоління в боротьбі за УССД. Незгасним маяком горить Акт 30 червня і кличе український нарід ставати в ряди борців за національне визволення. Міцніє визвольно-революційний фронт українського народу, ростуть ряди ОУН, УПА, і зближається день великого всенародного свята: **на Актах 22 січня, 17 березня, 30 червня, як на тривкому фундаменті, кров'ю й зусиллями сучасного покоління постане Вільна Суверенна й Соборна Українська Держава.**

Д.

М. ЛОМАЦЬКИЙ

БУДЬМО ВІРНІ НАШІЙ БАТЬКІВЩИНІ

Щораз більше є голосів про те, що наша еміґрація убожіє духом. Це читаємо в пресі, в листах і чуємо в різних розмовах. Українська еміґрація починає затрачувати свою українську душу, міняючи її за ті матеріяльні добра, що їх знайшла на чужині. На місці, де була колись щира українська душа, постає нестерпна й неприродна порожнеча, яку намагаються наші люди заповнити, бо природа не признає порожнечі. Цю духовну пустку дехто старається заповнити речами похідного значення і малої вартости. Вірить, що дух можна замінити матерією і в цьому починається трагедія нашої еміґрації. Напроти себе стають: українська нація на Рідних Землях, яка, не маючи потрібної сили, щоб не дати себе ворогові винищувати фізично, старається — і то з успіхом — не дозволити вбити духа нації і — еміґрантська частина нашого народу, яка задовільняється своїм фізичним збереженням, не думаючи про те, що ступає на шлях утрати власної національної душі.

Кажуть, що головна причина затрати української душі й сумління лежить у відірванні

і відчуженні від Рідної Землі. В цьому джерело духового зубожіння і погоні за чимось, що могло б заступити духові цінності, забрані з дому, а тепер розгублені. Причина ідейного розгублення і заміни глибокого духового життя на фізично-матеріяльне веґетування — це ті великі простори, що лягли між нашою еміґрацією і Рідною Землею. А простори ті, у фізичному й духовому розумінню, з бігом часу не меншають, а збільшаються... Минають роки, а з ними росте і віддаль від Рідного Краю, росте і відчуженість від нього.

Це та головна причина духового зубожіння нашої еміґрації. Та саме ствердження причин лиха не може ніяк заспокоїти тривоги за майбутнє української еміґрантської спільноти. Автім, та причина, тобто віддаль і час — це причина, так сказати б, об'єктивної натури. Та є ще причини натури суб'єктивної, причини, що мають джерело в нас самих, у нашій ментальності, в поставі до змінених на чужині умовин життя та в нашій реакції на ті умови. Корінь тих причин напевне лежить у нашій віковій неволі, в початках існування нашої еміґрантської спільноти в Західній Европі та в організаціях таборово-громадського життя. Знаємо всі, що, напр., пропало нам, уже в тій новій еміґрації, більше, як дві тисячі „молодого цвіту". Це ті дівчата-українки, що у Франції, Бельґії, Голяндії і деінде повиходили заміж за чужинців і для української нації майже пропали. А хто і де піклувався ними, хто старався зберегти їх для нації не тільки фізично, але й духово? Чи дійсно велась у нас (а чи й ведеться? — Ред.) серйозна робота в напрямі виховання й перевиховання еміґрантських мас на повновартісних членів українського суспільства на чужині?

В нас поповнено блуд з самого початку. Кинено клич, що насамперед треба зберегти нашу еміґрацію фізично й забезпечити її матеріяльно. А тим часом наша інтеліґенція займалася „великою" таборовою політикою, наші письменники писали „велику літературу" і т. п. І що з того вийшло? „Велика гора зродила мале мишеня!" Отак і з нами. Застерігаюсь, що не всі так поступали, не всі так думали, були й такі, що робили цю чорну „малу" роботу і витрачали свою енерґію на користь цілої нашої громади на чужині. А сьогодні? Майже всіх тих, що робили „велику політику", писали „велику літературу і тих, що були предметом тієї „політики", точить один і той сам червяк... Червяк матеріялізму, національного збайдужіння, уникання загальнонаціональних справ, відчуженості, а навіть зрадництва. Зберігшися фізично й забезпечившись матеріяльно, наша еміґрація починає віддавати свої тривалі духові цінності за проблематичні й скоропроминаючі матеріяльні добра й достатки, міняє дух за матерію, а своє фізичне збереження уважає за конечніше від збереження душі... Ситістю тіла вбиває душу, а голод душі й голос сумління старається заспокоїти хлібом і грошем...

Немає чого скривати, кожний з нас знає й пам'ятає з якого „раю" ми виїхали на чужину. А виїхали ми майже „голі й босі" і були ми такими від того часу, коли стратили свою державність і стали поневолені ворогами, хоч жили на найбагатшій у світі землі. Вороги докладали всіх старань і заходів, щоб нас ожебрачити та зіпхати на дно матеріяльного й фізичного животіння. Але духом ми були завжди багаті! Вороги ницили нас економічно, але, забираючи багатства нашої землі й нашої праці, не могли ніяк добратись до скарбниці нашого духа, не могли ніяк, хоч як старались, знищити душі української нації. Український нарід спрямував всі свої сили на оборону своєї національної душі, щоб мати право повторити слова Шевченка: „Не вмірає душа наша", знаючи, що нація багата духом може дуже скоро піднестися матеріяльно й економічно. Але горе тій нації, якій ворог убив чи відняв, покалічив чи здеправував душу. Так то ми, хоч і матеріяльно були „голі й босі", та багаті й непереможні були ми духом.

Інакше починає діятися з нами на еміґрації. Як голодному сниться завжди смачна їжа, а босому взуття, так убогому матеріяльно й духово — щоночі сняться... гроші. Як голодного, що дібравшись до повної миски, не можна від неї відорвати, так само діється з деякою частиною нашої еміґрації, що дібралась тепер до матеріяльного кітла. Їм байдуже, що поза матеріяльним „забезпеченням", вони не бачать світу, тратять свою національну душу, свою честь і сумління, тратять силу й здоров'я, а вкінці стають духовими й фізичними каліками, бо в них до білого розжарена жадоба гроша і матеріяльних вигод.

„Забезпечити себе матеріяльно, стануги на твердій матеріяльній базі" — це була мрія і напрямні навіть багатьох т. зв. провідників народу. Бо, мовляв, світ не хоче говорити з старцями й жебраками. Матеріяльний достаток, багатство і гроші — це одинока сила, яку світ признає і якій кориться. І справді цю „науку" дехто взяв собі глибоко до серця й наосліп погнав за матеріяльними добрами і в погоні за ними розгубив цінності духа. Це правда, що наша еміґрація, покидаючи Рідну Землю, не могла багато добра взяти зі собою. Але взяла **все, що є найцінніше для людини** на чужині й чого нічим не можна заступити. Цими скарбами є глибока любов до Батьківщини, глибока віра в Бога і його святі закони, віра в моральні засади нашого народу, вірність чеснотам, переданих нам батьками і впоєних у душі. Забрали ми свої рідні звичаї, традиційні норми спіжиття братів однієї крови, свою рідну мову, пісню, молитву і все те, що виссали з грудей нашої матері. А сьогодні? Блукаючи чужими світами може й не бачимо, як розгубляємо ті наші найсвятіші цінності. Дбаючи за тіло і за заспокоєння його потреб, забуваємо про потреби духа. Ситість тіла вбиває в ньому душу. Чужі достатки, легке й розкішне життя нашого окруження відривають нас душею й серцем від Рідної Землі, забуваємо Батьківщину, її страшне горе поневолення, затикаємо вуха, кидаємось у вир життєвого похмілля, щоб не слухати стогону рідних і близьких. Стаємо безідейними, забуваємо про те, що національна ідея — це те сонце, що єдине може освічувати нашу душу й темінь ночі під захмуреним і чужим нам небом. Ідейність — це справжня повнота життя, безідейність — це вбогість людини і порожнеча душі. Дійсно вбогі духом і жалюгідні ті наші люди, що, блукаючи по чужих країнах, загубили національну ідею і перестали вірити в її перемогу. „Каліки вбогі це" — каже Т. Шевченко. Вбогі, бо загубили духа національної традиції, переданої нам батьками, потоптали духа батьківських чеснот і моралі, стали бездушними автоматами й асиміляційним матеріялом. Вбогі, бо не здібні вже подумати про те, що, тупцюючи біля власної лише особи й своїх особистих потреб — пішли вузьким шляхом самолюбства й примітивізму, що робить людину бездушним створінням. Та й розум і серце людини бунтується, бо не можна ніяк збагнути чи оправдати ментальности тих людей, які з легким серцем вирікаються батьківщини, міняють її за достатки на чужині й забувають про Рідну Землю й рідний нарід.

Це прямо не зміщається в понятті нормальної людини, бо якже ж можна забути Рідну Землю? І то яку землю? — Найкращу в цілому світі! Рідну, близьку, дорогу, прекрасну, незрівняну в своїй красі Україну! Навіть чужинці, а їх не мало, які побували колись у нашій Україні, не можуть забути її краси. І вони постійно згадують про чудовий запах її землі, голубе небо, шум лісів і рік, шелест колиханих літнім вітром пшеничних ланів... А ми???

Ми аж зі шкури вилазимо, щоб уподібнитися до чужих, щоб набрати на себе чужого пір'я і забути рідну Батьківщину. Чужі прапори, чужі державні знаки приймаємо за свої. Тихцем братаємось з тими, що на Рідних Землях розпинають наш нарід. Якже ж воно не дивно, але на жаль правдиво, ми починаємо нашу національну приналежність узалежнювати від терену країни, в якій перебуваємо. І так, напр., починаємо звати себе „американськими українцями", далі — „американцями українського походження", ще дальше — згадуємо тільки, що „наші мама і тато українського походження", а врешті й слід затрачується з нашої національности. З якою глибокою уразою для національної душі доводиться нераз почути наївне й горде підкреслення: „я американський українець", або „ми американські українці", так, немов би то в цьому додатку „американський", знаходимо щось більш вартісного й вищого, ніж в українця без „додатків".

Кожний, хто любить і цінить свою Батьківщину, працює для неї і готов скласти для неї найбільші жертви — це націоналіст. Без будь-якого перебільшення можна стверднти, що в таборах українських біженців на континенті щонайменше 80% були націоналістичної орієнтації. Майже всі вони тепер за океаном і що далі діється? Одинокій націоналістичний тижневик в США „Національна Трибуна" з браку матеріяльних засобів перестав виходити... Невже ж люди „націоналістичної орієнтації", переїхавши за океан, геть „зубожіли"? Націоналістичні періодики ледви клигають через брак матеріяльних засобів. Виходить, що люди перестають жити потребами національного духа, а живуть тільки потребами тіла. В них

„нема" грошей на пресу, нема охоти читати правди, яка стає докором сумління. Одинокий, задрукований папір, який радо беруть до рук — це доляр...

Та криза ця далеко глибша. Ось, напр., один греко-католицький священик з США, студіюючи в Європі, почув, що його уважають за українця... Він зразу, майже з обуренням зареаґував: „Ні, я не українець, я американець українського походження!" І треба було бачити й почути з якою гордістю і з яким почуттям своєї „американської вищости" він це сказав. Чи справді є аж так чим гордитися? Чим Америка під оглядом духової культури перевищає Україну? Матеріяльною культурою, так. Але, хто як хто, але священик не має підстав такою культурою захоплюватися! Чи в Америці християнська культура є вища, як в Україні? Думаємо, що ні! В чому й де шукати в Америці справжнього духового життя? Але ж на такий „люксус", як духове й християнське життя, в Америці немає часу. І чи можна життя пересічного американця порівнювати до духового життя наших людей там, на Батьківщині? Україна і Америка — два зовсім відмінні й нічим до себе не подібні світи. Це людина зі сонцем у серці і людина з долярами в кишені. Тут країна високої моралі й духових родинних чеснот, там — країна високої техніки й бездушної цивілізації. Тут ідеалістичний світогляд, туга за сонцем правди, за синтезою добра й краси і віра в ідеали, там — матеріялізм, вічна метушня довкола гроша, жадоба багатства й заспокоєння інстиктів тіла.

Україна — це країна з тисячолітньою історією, з безперервною тяглістю буйного життя, змагань боротьби і геройства. Тут кожна п'ять землі має свою історію, бо Україна — це чудесна „книга битія" її народу. Це країна мрій і романтики, де перемішано ірраціональне з трансцендентним. Тут завсіди дух панує над матерією. Як величньо звучить Шевченківське: „Борітеся — поборете! Вам Бого помагає!" Україна, як каже один чужинний поет, це „країна геніїв, борців і співаків — великих зарівно в геройстві, як і в співі". Оце й Україна! А чужинний світ, хоч він багатий, але, як каже наша народна приказка: „Теплий кожух та не на нас шитий!".

* * *

Примкнімо на хвилину очі, перестаньмо думати про хмародери, про цю людську мурашню, що отак метушиться й жене наосліп перед себе... Хай наші думки, напояні припливом гарячої любови до Рідної Землі й жагучою тугою за Батьківщиною, почерез гори, ріки й океани полинуть на рідні простори. Відтворімо в нашій уяві Україну такою, як ми її бачили й відчували, відтворім те, чого не встані придушити найбільший ворожий терор і насилля.

Весна... Парує земля й дише життєдайними пахощами. Розвиваються дерева, а повітря наповняється пташиним співом. У лузі зацвіла черемха, а біля хати — бузок. Увечорі „хрущі над вишнями гудуть", а в ставку жаби заводять весняний концерт. У садах аж заносить солов'їм співом. Плугатарі вертають з поля. Десь озвався дзвін... Вони стають, відкривають голови й христяться: „Весь день з Богом працювали. Дозволь же, Боже, нічку переспати, відпочити, а завтра скоро світ знову в поле. Дяка Тобі Господи за Твою ласку, за весну, за погоду!" Замовк дзвін... лиш соловейко далі співає і жаби в ставку не вмовкають. Струджені господарі полягали спати. Тиха ніч накрила село й поля. І в лісі стало тихо. Старі дуби про давньоминуле снять, а вдолі річка стиха об береги плюскоче. Над нею кучер'яві верби похилились, задумались... Яка чарівна весняна українська ніч! Та ось не всі сплять. Ось там серед села гурток хлопців і дівчат. Вони не думають про сон. Співають. Крізь нічну тишу несеться пісня, могутня, буйна, соковита, як той нарід, що її створив. Широка, як його лани й степ, голосна, як „Господа слово". Співає молодь і не думає йти спати, хоч раненько треба йти працювати. А соловейко наче змагається зі співом молоді. Щойно над ранком, коли сірий туман вкриває землю, затихне все. Та не на довго, ось через часок закипить знову життя...

Жнива... Жара, вітер ані дихне. А женці й косарі з самого ранку в полі. Опустіло село, а ожили поля, повні гамору, співу радости і втіхи. Обличчя женців і косарів сонцем радости сяють. Праця важка, піт очі заливає, а вони працюють, ще й співають... Діждались вечора. „Ми пшениченьку вижали та й в копи поскладали,, — співають поспішаючи до дому. Сонце давно вже пішло на спочинок. На небо вийшов місяць, як „млиновеє коло". А зірки до нього мор-

гають, сміються. Від ставку вітер холод несе. Цвіркуни хором співають, перепілки перекликаються, а деркачі стараються їх перекричати.

Вертають з поля косарі, ідуть, як стадо білих гусей, косами до місяця виблискують. Голови в них відкриті. Молитву шепчуть. Простими та щирими словами до Бога звертаються: „Слава й дяка Тобі, Господи, за всі Твої ласки, якими нас наділяєш. За той світ прекрасний, за багатство землі, за врожай, за сонце і за дощ, за нічну холодну росу, за тиху й безмежну ніч, що відпочинок по праці дає. Хвала Тобі Господи за всі Твої щедрости. Дозволь нам плоди землі щасливо зібрати, в здоров'ю і щастю їх спожити і Тебе по вік славити".

Вертають з поля розсміяні й розспівані дівчата. Ніхто не сказав би, що це ті дівчата, що з досвідку до пізньої ночі, не відриваючись від праці, жали пшеницю, в'язали снопи, складали в копи. Ні сліду змучення чи втоми. Жарти, пісні, радість життя. Ідуть босі, земля м'яка й тепла. Хто ж би там мучив ноги взуттям. „Руса коса до пояса", а на голові одинока скромненька прикраса — віночок з пільних квітів. Та з тією красою нікому рівнятися. Прекрасна земля й чудова природа зродили неописану красу.

Неділя. День відпочинку й віддиху по праці цілого тижня. Ще зовсім відмінний день від усіх інших днів тижня. І зорі в ночі інакше світили і сонце, вмите ранньою росою, не таке, як у будні. Радісний, чудовий недільний день. Святочно прибрані старі, молоді й діти в церкву поспішають. Забули про всі труди і турботи тижня. Церква повна людей. Усі моляться, з'єднані з духом Бога, з Творцем краси життя. Шепіт молитов заглушує могутній спів, що, продершись крізь вікна церкви, лине далеко-далеко, понад селом, понад полями, лугами, лісами до самого Бога... Та чи можуть люди з зматеріялізованого світу зрозуміти голос розмолених душ, що єднаються з Богом і стають частиною космосу, відриваються від землі і піднімаються ген-ген високо, де царствує дух добра, краси й правди?

Осінь. З подивом і радістю в очах глядить хлібороб на багаті плоди своєї землі. „Весну, літо працював, буде з Богом спожитави". Осінні роботи закінчені. Дощ перемінюється в сніг і білою скатертю покриває чорну землю. Пора їй під білим покривалом спочити. Відпочивають люди та не дуже. Зимою теж робота найдеться. Ще далеко до свят Різдва Христового, а по селах уже починають колядок співати. На села й міста паде сріблиста тінь чудесної містерії, що зайшла до нас з Вефлиєму, ведена ясною зіркою. Це Христос народився!

Так то проходить цілий рік в Україні під знаком глибокого духовно-релігійного життя, а його шлях: від Різдва до Богоявлення і до Воскресіння. До того чудесного Воскресіння Христового, яке наповняє нарід вірою й надією: Воскрес Христос — Воскресне й Україна, встане з гробу-неволі. А потім: Зелені Свята, Спаса й Покрови і т. п. аж знову до Різдва. Все життя оповите й опромінене думками не лиш про самий хліб насушний, а також думками про вищі, шляхетні духові потреби. Наш нарід добачує суть життя у гармонійному пов'язанні землі з небом, матерії з духом і добра з красою.

* * *

Чи ж можна нам, хоч би на часок, забути про наші скарби духа, що були завжди гордістю української нації? Чи можна проміняти ті скарби за миску сочевиці і продати душу за матеріяльні добра? Багатству духової культури України не може протиставитись навіть найбільша техніка Америки. Наш нарід убогий — це правда, але під убогим одягом живе багатий дух, живуть великі й шляхетні душі і б'ється щире українське серце.

Пригадавши собі все та добре продумавши, дорожім усім своїм, дорожім самі собою, належно оцінюючи, не захоплюймося чужим. Ні на хвилину не відриваймо своїх думок і сердець від нашої Рідної Землі. Жиймо не лише самим тілом і його потребами, а жиймо також нашою духовою культурою і дорожім нею, як найдорожчими святощами. Бездушне життя, виповнене матеріяльним добробутом — це життя порожнє, нудне, позбавлене вартости й сенсу. Не забуваймо, що наш нарід уважав щоденну працю й буденні турботи, лише як підложжя, як канву, на якій дух Бога і нації снував і творив справжні й тривкі вартості буття на землі. Це віковічна традиція нашого народу: примат духа над матерією — домінантність духового життя над реальною буденщиною й матеріяльними турботами. І цю традицію, живучи на чужині, мусимо пильно зберігати й передати нашим

дітям. Рятунок нашої національної спільноти на еміґрації від загибелі бачимо всі в зв'язку з рідним Краєм, у пов'язанні з усім тим, чим живе наша нація на Рідній Землі. Здається, що з такою тезою погоджуємося всі! Тай згідні ми і в цьому, що той зв'язок може бути передусім духовий. Але як можна подумати про духовий зв'язок з Батьківщиною в людини, яка затратила вже духа, проміняла душу за гроші й живе лиш самим тілом, тобто фізично, а не духово?

Ось один з наших еміґрантів з Америки пише в листі: „На Великдень рано пішов я на Воскресну утренню... Ішов з тяжкою душею і розбитим серцем... Думав про інший Великдень, про той на Рідних Землях... Тяжкі й прикрі думи обсіли голову... А під церквою важко було вірити своїм очам... Обличчя всіх веселі, розсміяні, вдоволені, немов би недавно не були ми бідними скитальцями. Сити, гарні й щасливі... Замішався я в людську гущу й наслухую: що говорять, чим цікавляться, куди й на що спрямовують сьогодні, на Великдень, свої думки? Та не почув ні слова згадки про дім, про залишену родину, про рідні сторони. Ні, про це не говорив ніхто, а говорили про новий „гавз", про „кару" (авто), зачіски, строї і т. п. Біль стиснув серце, де я опинився? Чи це справді сини й дочки України, брати й сестри тих, що там на Рідних Землях кров'ю спливають, конають у тайгах Сибіру, а згадавши Великдень заливаються сльозами? Так, це вони, але вони хворі на душі, на заник пам'яти... Я відійшов набік і ось під деревом побачив свого друга — учасника рейдуючих частин УПА. Він стояв на боці і втирав сльози... Він не соромився сліз, бо пригадав інші Великодні. Я підійшов до нього, стиснув мовчки його руку і з моїх очей потекли теж сльози... Оце й був мій „американський Великдень".

Може це тільки виїмок, дай Боже, але вже й ті виїмки — це дзвін тривоги, який мусить сколихнути кожне щире українське серце. Здавалось би, що наша Батьківщина, та, про яку предки наші колись писали — „Відчизна наша дорога і матка кохана наша" — має повне право жадати, вимагати від нас духового й ідейного пов'язання з нею. Жадати й вимагати від нас невсипущої праці для її визволення, не жаліючи для тієї великої мети нічого: ні майна, ні крови, ні життя! Має право жадати від нас плекання національних традицій, розвивання й підношення національної культури та гідного репрезентування на чужині своєї нації. Має право вимагати від нас спрямування всіх наших думок і вчинків на єдиний шлях — на шлях безкомпромісової боротьби за права нації і жити тут на чужині тим, чим живе на Рідній Землі наш нарід: твердим і незламним бажанням здійснити мрії батьків здобути й побудувати свою самостійну державу, хоч би це мало коштувати нас гекатомби жертв.

На жаль і на сором нам, ми затикаємо, чим тільки можемо, наші вуха, щоб не чути було голосу нашої Рідної Землі і брязкоту кайдан поневоленого народу. На очі накладаємо чужі окуляри, щоб не бачити Батьківщини, а нашим серцям дозволяємо ледяніти й кам'яніти щоб не відчувати болю й страждань свого рідного народу.

Заледви частина наших людей за морем залишились вірні й віддані національно-визвольній ідеї, якою живуть, для неї працюють і свій обов'язок супроти Батьківщини сповняють. Але щораз більше є таких, що стають байдужі, глухі й сліпі, „безпам'ятні", а навіть „непомнящі свого родства".

Є й такі, що втікають від національного життя, кажучи „моя хата з краю" і чуються щасливими, що знайшли собі десь у затишному місці хату, якої не досягне ворожа рука. А виправдання для тієї відсталости, шкурництва і безідейности находять у пустій фразі: „Гріш, майно й багатство — це сила, це розум і пошана в людей. З жебраками ніхто не стане говорити!" Тут нагадується наша народна поговірка: „Питав кум кума, що треба робити, щоб скоро забагатіти, а кум порадив кумові перемінитися в таке всім знане створіння, що звикло й любить „рити моркву"...

Якщо хочемо здержати духовий розклад — треба бити на тривогу! Якщо хочемо не допустити до цього, щоб наша еміґрація духово заниділа, здеправувалась і здеґенерувалась — то мусимо повести боротьбу з грізною пошестю матеріялізації українських душ. Матеріялізм, який почав уже точити організм нашої національної спільноти, не менш загрозливий від московського большевизму. Оба вони вбивають душу й несуть отрую безідейности й самолюбства. Москва веде десятками років нещадну боротьбу, щоб

убити душу українського народу, але це їй не вдається і ніколи не вдасться. А наша еміґрація мала б сама безславно скапітулювати в боротьбі за збереження української душі? Мала б добровільно зійти з позицій боротьби за оборону неоцінених скарбів нашого національного духа та проміняти живу духову культуру за мертву культуру техніки? Віддати високі ідеї за матеріяльний добробут? Віддати наше первородство за миску чужої сочевиці? Здати добровільно позиції в обороні яких там, на Рідних Землях, море крови пролито? Ні, ніколи! Мусимо твердо стояти на фронті боротьби за українські душі на чужині. Під загрозою прокляття Богом і нацією не сміємо допустити до самознищення й поповнення національного „гаракірі". **Треба здобути в собі почуття великої відповідальности за кожний наш крок, за кожне слово і за найменший наш порух тут, на чужині — почуття відповідальности перед Богом і нацією.**

В ПОЛОНІ САМООБМАНУ

(Порядком обговорення)

Перегляд пройденого шляху в житті кожної громади є одночасно **підсумком** успіхів і досягнень, недоліків і невдач. Це **ствердження** стану і **перестороґа** перед усіми тими явищами й недоліками, що, замість успіхів і перемоги, неодмінно приносять поразки.

Здається, що українська еміґрація знайшлась саме тепер у такому положенні, коли перегляд наших національних сил і шляхів, якими прямуємо до здійснення наших ідей, є особливо побажаним. Крім цього, такий перегляд з належною оцінкою і об'єктивною критикою є стимулом до ще інтенсивнішої праці для добра визвольної справи, з почуттям відповідальности не тільки за себе, але й за цілість української суспільности на еміґрації. Та найважніше те, щоб ми пізнали причини послаблення нашого національного організму, в наслідок чого щораз більше відчуваємо серед нашої еміґрації пасивність, інертність і зневіру не тільки в політичному, але також у суспільно-громадському житті.

Загально прийнято в нас твердження, що тою причиною є передусім наше роз'єднання, міжпартійна боротьба, поділ на різні групи і партії і т. п. Таке твердження, очевидно, не позбавлене підстав, одначе самі коментарі до нього податься переважно в кривому насвітленні з фальшивими висновками. В нас асоціювалось багато неоднакових, а навіть собі протилежних понять і у висліді зроблено висновок, що українські партії „розполітикували" нашу еміґрацію до тої міри, що стали деструктивним явищем нашого життя. Прийнявши цю фразу без аналізи самої суті, українська еміґрація найшлась, немов у зачарованому колі, внутрішнього хаосу, ідейно-політичної дезорієнтації і неоправданої пасивности. Дійшло до того, що всі взаємно переконують себе про свою „безпартійність", „понадпартійність", „аполітичність" і т. п. На цьому й кінчається ця нікому непотрібна й на ніщо не придатна метушня. Справжньої, позитивної роботи, зв'язаної з українською визвольною справою, серед тої метушні й невидно.

Тим часом справа з партійним роз'єднанням нашої еміґрації не стоїть аж так трагічно. Значно більше партійне роз'єднання існує, напр., серед російської, польської, чеської, мадярської і т. п. еміґрацій. У нас ця проблема могла б звестися до мінімуму, якщо б ми йшли не тим шляхом, яким ідемо. Зрілість суспільства не міряється кількістю його партій, а його відношенням до них. Тому, на нашу думку, лихо не в цьому, що серед української еміґрації бачимо біля одного десятка різних партій і груп, а лихо в тому, що українська еміґрація **не спромоглась** досі вивчити, пізнати й належно оцінити всі існуючі партії і не зайняла відповідного становища до них. Тому в нас мають місце різні фальшиві інтерпретації, інсинуації, міжпартійні обвинувачування і т. п. З цього користають ті елементи, що заінтересовані в поширюванні серед української еміґрації пасивности, нарікання, зневіри й хаосу.

Так почалась у нас неґація українських політичних партій і політичної роботи з найбільш примітивними виявами нелогічности такого стану. Ніде серед зрілих і державних народів не бачимо такого явища, щоб нарід відсепарувався від політичного життя своєї країни і неґував своїми політичними партіями. Можна навіть ставити під сумнів, чи взагалі існують „безпартійні" або „понадпартійні" люди в такому сенсі, як дехто серед нас проповідує. Нормально в усіх державних народів, у яких влада побудована на демократичних засадах, політичні партії являються виразниками їх національних і соціяльних ідей. Тому кожний громадянин, хоч би і не член партії, під час народного голосування солідаризується з ідеями і програмою одної з партій, віддає на неї свій голос, як доказ довір'я і підтримки.

Візьмімо, напр., британців. Це, мабуть, єдиний нарід у світі, що в розвитку свого державно-творчого життя не керується теоретичними законами, а тільки процесами історичного розвитку самої нації, шукаючи сполучення між потребами громадянина і держави. Це бачимо в кожній ділянці британського життя: державний устрій, віровизнання, судівництво, шкільництво, преса і т. п. Так само є з політичним життям, яке тісно пов'язане з британськими політичними партіями. Традиційними старими британськими політич-

ними партіями є: Ториси — теперішні консерватисти, і Віги — теперішні ліберали. Між ними чергувалась влада держави. Були і є інші партії, але вони не мали впливу на британське суспільство. В 1900 р. постає Партія Праці (лейбористи), яка швидко росте й закріпляється серед народу, але не розподілила його. Лейбористи стали конкурентом консерватистів, а ліберали приспішено втратили свою силу. Отже, цілком ясно, що британський нарід своєю підтримкою децидує сам **скільки** і **які** потрібні йому партії та не допускає до голосу дрібних груп, що загрожували б йому партикуляризмом. Це є природна, найбільш доцільна селекція політичних сил нації, які вона скупчує в політичних партіях. А треба підкреслити, що поміж існуючими в світі демократіями у Великій Британії маємо зразок конструктивної демократії, тобто такої демократії, що відповідає вимогам британського народу, забезпечуючи йому сучасність і майбутність. У політично-партійному житті в британців зустрічаємо дуже характеристичне явище: організованість суспільства в політичних партіях є під **двома** видами, тобто є справжні активні члени партій і є незв'язані з партіями визнавці їх політичних цілей і програм. Перших є звичайно обмежена кількість, а других — мільйони, що стверджується під час народного голосування. Коли, напр., серед британців появилося три великі політичні партії: консерватисти, ліберали і лейбористи, які в процесі своєї дії і росту набули право бути виразниками волі громадянства, тоді британці знову повернули до попереднього двопартійного стану коштом лібералів. Отже, нарід сам вибирає з-поміж своїх політичних партій такі, які йому найближчі та найкраще заступають його і державні інтереси.

Відчуваючи особливу відповідальність за долю своєї країни в теперішній міжнародній ситуації, британці вимагають від своїх кандидатів на керівників політичного і суспільного життя чітко окресленої програми їх ідейно-політичних цілей. З тих причин в останніх часах т. зв. ,,незалежні'' кандидати стратили популярність, а ціле життя країни зосереджується майже цілістю в руках двох політичних партій, з яких одна при владі, а друга в опозиції, сповняючи, однак, ролю конструктивного державно-політичного чинника.

Чому ми взяли цей приклад? Поперше тому, щоб **доказати фальш** твердження, що ми застрягли в еміґрантському трясовищі тому, що наші політичні партії розсварені і не хочуть об'єднатися. Бо, як бачимо, **замість об'єднання** різних груп і фікцій, з чого звичайно виходить спенетроване на ніщо не придатне тіло, може відбуватися з волі народу **відповідна селекція** політичних сил і чинників, залишаючи тільки такі політичні партії, які органічно пов'язані з волею і потребами громадянства, з інтересами нації-держави. Замість одобрювання кожної нової партії чи фікції і комасації їх у формі якогось ,,об'єднання'', повинні бути **збережені** здорові національні засади, які вимагають, щоб визнавати і піддержувати **тільки ті** політичні партії, що своїм змістом і дією **оправдують** своє існування.

Подруге — в нас про демократію найбільше кричать ті, що **нічого спільного** з демократією не мають. Партикуляризмом і розпорошенням сил народу витворюють конечність штучної консолідації. Цю свою діяльність називають ,,справжньою демократією''. Одначе, в народів зрілих до державного життя, відомих з їх традиційної демократії, є навпаки. Демократія, на зразок англійського партійно-політичного життя, веде нарід до творчого й конструктивного вияву його сил, а ,,демократія'', голошена нашими псевдодемократами, веде нарід до невідкличного упадку і робить з нього погній для імперіялістичних окупантів.

Українська еміґрація, на жаль, іде цим другим, погубним шляхом. Замість того, щоб обтрястися від фальшивих інтерпретацій про значення і завдання українських партій, замість докладно простудіювати їх програми, пізнати їх ідеї і цілі, провести аналізу їх минулого й сучасного, пізнати їх зміст і віднайти ті збудники, що були причиною їх постання, — ми згори рішили зайняти до всіх пасивне становище, з домаганням їх негайного об'єднання. Значить, поповнюємо найбільше зло, бо коли консолідуємо всі наші політичні сили напередодні нашого ,,бути чи не бути'', то в першу чергу треба зробити їх **перегляд**, щоб знати **кого** з **ким** консолідуємо. Мусить бути логічний висновок: **потрібна чи не потрібна** така чи інша партія для української визвольної справи, **яку** ролю виконує серед українського громадянства і в комплексі визвольної дії українського народу? **Який** її зміст — український, національний, зв'язаний з традицією і потребами нашого народу, чи засмічений бур'яном, нанесеним з чужого поля? Так повинна відбутися **природна селекція** наших еміґрантських партій, щоб виключити деструктивні й аґентурні сили, які власне через об'єднання всіх і вся мають змогу пенетрувати наш національний організм. Повині остати тільки ті партії, що справді існують і працюють для добра української визвольної справи.

В нас тепер діється навпаки. На такому ґрунті виростають різні провокації, дискредитації самих себе, інсинуації, фальшиві інтерпретації і т. п. У наслідок цього маємо такі явища, де, на найбільш заслужені й віддані українській визвольній справі організації, падуть громи брехні, зливи бруду та цілеспрямованих ворожих провокацій, а фальшиві й деструктивні змістом, шкідливі українському національному організмові партійки-фікції баламутять нарід, паразитують на його тілі та самовбивчими інєкціями обезсилюють його. Так постає хаос, що відстрашує українське громадянство від своїх політичних партій і стає причиною пасивности, еґоїзму, інертности, недбалости, безвідповідальности і байдужости до своїх національних обов'язків. Доходить до того, що люди з поглядом філістра стають ,,героями'', а навіть суддями над політично-заанґажованими українськими патріотами.

Отже, як бачимо, обрано в нас дуже слизький шлях: консолідацію і об'єднання всіх без розбору партій, груп, фікцій, мафій і т. д. На це потрачено кілька років часу, масу енергії, зужито незчисленну кількість паперу й чорнила і одночасно з кожним новим „консолідаційним досягненням" стаємо слабшими і менш відпорними на пенетрацію нашого національного організму. В цьому консолідаційному балаґані вимішуються всі: віруючі з безбожниками, політичні партії з фікціями, націоналісти з марксистами, ідеалісти з матеріялістами, патріоти з шкурниками, ідейні з егоїстами, чесні з шахраями, морально і національно здорові з моральними кастратами і духовими каліками і т. п. А треба тямити, що **так** „об'єднана" нація ніколи не росте, не кристалізується її духовість, не зміцнюються її сили, не посилюється ідейне наснаження народних мас. Перед такою нацією немає **перспектив майбутнього**, бо вона **потопає** в хаосі двох собі протилежних сил: **творчих і деправуючих.** Правила людського життя, незмінні й важні на кожному етапі життя нації, диктують селекцію деструктивного й деправуючого елементу. Це **передумови** для кожної сильної і творчої нації. Ми найшлись між двома силами: творчими і деправуючими. Силами найкращих синів народу борсаємось між ними, щоб достягти вершин і **вивести** націю здорову й сильну на шлях державницького життя.

Об'єднання і консолідація політичних сил української еміґрації може відбутися **тільки довкола української національної ідеї,** за яку бореться й проливає кров український нарід на Землях. Погляди про те, що передумовою наших успіхів — це об'єднання всіх українських партій і груп на еміґрації і консолідація довкола них цілости еміґрації, є по своїй суті невірні, а навіть шкідливі. Об'єднання мусить відбутися не на міжпартійній базі, а на базі **прийняття** й **визнання** національної ідеї і платформи революційно-визвольної боротьби. Під прапорами національної ідеї повинні об'єднатися **всі** справжні національні українські партії, тобто, замість шукати нових конструкцій штучного об'єднання, повинні **влитися в існуючий вже** національно-визвольний фронт, створений цілим українським народом і українською еміґрацією, яка, за малими партійними вийнятками, вже давно об'єднана. Дальше, це річ природна, зрозуміла й знаменна для кожної нації, що ця організація чи партія, якої змістом є національна ідея, стає в авангарді національного фронту. Так є сьогодні на Рідних Землях і так мусить бути на еміґрації.

Аномалії нашого політичного життя доводять також до самообману. Так, напр., дехто щойно у спільному виступі проти Керенського запримітив єдність і солідарність української еміґрації. Ця „неспостережливість" така велика, що нам треба б викреслити десятки спільних виступів, маніфестацій, демонстрацій, протестних акцій по всіх більших, а також менших містах і оселях в Европі і за океаном, де знаходиться українська еміґрація. А в них була **єдність** української еміґрації, **солідарність** з Воюючою Батьківщиною, **протест** і **апель** до Західнього світу, **оборона** перед совєтськими репатріяційними комісіями і т. п. Якщо в тих масових акціях бракувало кілька партій і групок з їх десятками чи навіть сотками членів, що, керуючись коньюнктурними обставинами і партійними інтересами, відмовились від солідарности з українським громадянством, — то це не дає, однак, нікому права заперечувати єдність української еміґрації і починати її з того моменту, коли його партія відважилась включитись в акцію проти Керенського. Ми самі вмовили в себе, що немає в нас єдности, бо поза партійними диверсіями, шумом і консолідаційним криком, не бачили народу, **об'єднаного** під прапорами Воюючої України.

Не обходиться в нас і без сарказму. Кожна українська найбільш сіра людина, кожний учасник масових українських маніфестацій в обороні української церкви і нації, на всі намагання московських імперіялістів завжди має готову відповідь: **тільки** Українська Самостійна Соборна Держава! Це таке просте й логічне, що й не вимагає коментарів. Одначе, коли, напр., лідер одної української партії відмовився говорити з Дон-Левіним про організований Керенським СОНР (хіба ж, як українець він міг зробити інакше?), то ми проголосили його „героєм", а одна з поважних українських газет відплатилась коментарями в честь його „подвигів". **Так затирається різниця між малим і великим,** у висліді чого наша еміґрація застрачує **власну національну міру** добра і зла.

Безпринципність і дволичність таких „об'єднань" можна стверджувати на кожному кроці. Автор не є проти об'єднання українських політичних сил, але це об'єднання мусить відбутися на вищезґясованій платформі, без затрати національних ідейно-політичних принципів. Ніде правди діти, але останній спільний виступ проти Керенського став викривленій різними дитирамбами на честь партійних „вождів" і викликав серед українського загалу дезорієнтацію. Ентузіязм деякої націоналістичної преси має поверховне значення, бо вона прийняла тактику партій за їх ідейно-політичний зміст і викривала перед громадянством дійсність. А одночасно люди з тих самих політичних середовищ вели і ведуть іншу, **протилежну** політичну діяльність, про що ми мовчимо і вдоволяємось фальшивим імпровізованим блеском „солідарности". Ось, напр., людьми з тих середовищ, точніше з того середовища (УНРади), через „Голос Америки" подаються українські радіомовлення в дусі єдинонеділимства. Інші ведуть таємні наради з російськими „демократами", ще інші користуються грішми з „Фрі Рашя Фонд" (тепер замаскований під назвою „Фонд Вільної Европи"). Бульба дає чужинцям інтерв'ю, називаючи УПА „кримінальними бандитами", Кішка — обезцінює сили українського і поневолених народів, Андрієвський організує диверсію проти АБН, їде на розмови з Дон-Левіним до Парижа і т. п. Додати б до цього ще виступи і поїздки Феденка, Волинця, з'їзд вільних

журналістів у Відні й інші **незчисленні** факти тут в Європі і там за океаном, то побачимо зразу на якому слизькому ґрунті „консолідується" українська еміґрація. І тому наведені факти не є проявом оздоровлення наших внутрішньо-політичних відносин, а розкладом здорового організму української політичної еміґрації. Пусті звуки і брехня про солідарність усіх партій, а не про фактичну **солідарність еміґрації, як цілости,** є обманом, деправацією людських душ і української самостійницької політики.

Об'єднання кількох груп і партій в середовищі знаному, як УНРада, ще більше скомпліковало положення української політики. Прямо важко собі уявити, як може щось подібного в нас існувати. Українська еміґрація, виявивши стільки національної зрілости й солідарности з Воюючою Батьківщиною, допустила до створення політичної фікції, яка **підшилась** під леґітимність колишнього уряду Української Народньої Республіки. Крім п. А. Лівицького, єдиної справді леґітимної особи, т. зв. НРада ні **структурою** ні **леґітимністю** не може заступити колишнього уряду Центральної Ради чи Директорії. Кілька партій і груп, яким до тузіна членів бракує тільки половина, або які запліднені „загірною комуною", побачили світ в колисці таборових політикантів на чужині, прикривщись леґітимністю п. А. Лівицького, **привласнили** собі „право" державного уряду. Може хтось сказати, що все ж таки НРада об'єднала майже всі українські партії і набула право репрезентувати волю народу. Та це ніякий орґумент, бо йде не про **кількість** партій, а їх **фактичний стан і функції,** сповняючі з волі народу. Легше придбати чи створити НРаді ще кілька нових партій-фікцій, як придбати довір'я і піддержку української еміґрації, не маючи ні ідейного ні фізичного зв'язку з визвольною боротьбою українського народу на Землях. Одначе, в нас заакцептовано існуючий стан, як необхідне явище не зважаючи на дошкульні наслідки для української визвольної політики за кордоном.

Цих кілька висловлених думок про сучасний стан української еміґрації можна доповнити багатьма іншими. Основна їх ціль — **звернути увагу** на ті аномалії в нашому еміґрантському житті, що приймаються в нас без реакції, як цілком нормальні явища. Брак зберігання національного принципу, брак ідейно-політичної кристалізації української визвольної думки, брак великих пориваючих ідеалів, робить з нас, української еміґрації, сліпе бездушне тіло, яке кожний, хто захоче, перекочуватиме з одного на друге бездоріжжя. Крайня пора, щоб застановитись **куди** і до **чого** йдемо?

Н. Д.

П. КАРИЙ

Дещо про „психологічне обличчя" російського офіцера

(Порядком обговорення)

Нам, воякам українцям, у майбутній війні прийдеться безумовно воювати збройно з нашим ворогом — москалями та з їхньою збройною силою, щоб здобути Самостійну Соборну Українську Державу. Під час безпосередніх бойових дій чи в противорожій пропаґанді, чи в безпосередньому контакті з офіцерами-москалями (полоненими), чи деінде — прийдеться нам мати до діла з ворожою армією, з її кістяком, тобто офіцерським складом. При цьому особливо будемо стикатися з тими офіцерськими кадрами, що прийматимуть участь у бойових діях і під керівництвом яких будуть загальновояцькі маси. Вони будуть їх провадити до бою й керуватимуть ними під час бойових акцій.

Так, як і колишня царська армія, так і сучасна совєтська, складається з різнородного елементу, особливо по національній приналежности. На мові росіян всі вояки —, це „один великий русский нарід" або „народи Росії", що по суті змісту не зміняє. Ті „народи Росії" мали б і під час майбутньої світової війни битися за „єдіную неділімую Росію" чи то в совєтській чи „російській національній" арміях. Якими ознаками будуть керуватися сучасні московсько-большевицькі володарі при розподілі своїх збройних сил щодо національного складу під час майбутньої світової війни — ми не будемо тут розглядати. Але цілком певно, що Кремль урахує досвід з другої світової війни, під час якої „нацмени" не бажали битися за Москву і Сталіна й „тяжко зрадили свою родіну". Зате „старший брат" завзято боровся за „неподільність Росії" і за Сталіна. Після другої світової війни Кремль поступово й методично, з абсолютною послідовністю усуває з червоної армії старшинський склад з „нацменів". Час від часу доходять відомості, що той чи інший совєтський генерал „попав в неласку". Ясно, що коли пишеться про генералів, то зовсім не пишеться про середній офіцерський склад червоної армії, який безперервно провіряється, пересівається, усувається або й винищується. На місце старшин-„нацменів" приходять старшини-росіяни, що є найбільш „благонадьожні". Кремль, ураховуючи психіку колишнього царського офіцерства, як привілейованої касти, по другій світовій війні пішов шляхом царських методів виховування своїх старшинських кадрів. Знаємо, що в червоній армії існують тепер царські офіцерські ранґи, пагони, „деньщики", ордери, хрести, нагороди, кавалери ґвардії, кастова відокремленість і т.п. Тобто все те, що потрібне для Росії, щоб мати своє власне російське, патріотично віддане, психологічно перевиховане на царський зразок совєтське офіцерство.

Ще від часів Павла І-го, царя російського, який ввів у російську армію „казьонщину" та „пруський дух", російське офіцерство поступово перетворюється

в особливу касту й відривається від життя вояків. На нього суспільство дивилося, як на некультурних, неосвічених, нечемних, невиховних і недостойних до „вибраного товариства" людей, бо й справді воно й таке було. Така думка про російське офіцерство фактично залишилася аж до часів творення червоної армії. Большевики намагалися на протязі трьох десятків років створити своє власне червоне офіцерство т. зв. „командіров красной армії". Але на цьому зайшли в сліпий кут. Не можна було творити щось нового в умовах, коли царська імперіялістична політика знайшла своє продовження в політиці большевиків. „Пролетарського офіцерства" большевики не створили, хоч і чваняться, що, мовляв, совєтське офіцерство — це робітник і селянин, тобто „трудящі". Так чи сяк, але Кремль був змушений повернути до царської методики виховування офіцерського кадру з дворянського прошарку чи вибраних з-поміж „безпартійних большевиків" чи з членів ВКП(б). Для большевиків основним завданням стало виховання офіцера на ідеї „могутности СССР, величі російсько-совєтського народу, в необхідності світової революції і війни з капіталізмом", щоб цілим світом керувала Москва.

Як перша, так і друга світові війни виявили: що царський офіцер був взагалі політично безграмотний, а совєтський офіцер політично „перевчений", але один і другий військовою справою не володіли. В першу світову війну Росію врятувала від поразки революція в 1917 р., бо фактично Німеччина завдала російській армії болючих ударів. Війна ця виявила всю нездарність офіцерства від низів до верхів, включно з генеральним штабом. Але ця війна виявила й те, що російське офіцерство і нарід з фанатизмом воювали „за царя", за „Русь і атєчєство", за ідею „вєлікой русской імперії во главє с бєлим царьом". Під час другої світової війни Росію врятував від остаточної поразки сам Гітлер, а допомогли йому альянти, як союзники СССР. Тут фанатизму також не бракувало, але якби завзято й хоробро не воював російський офіцер і вояк за „родіну і Сталіна", то треба, однак, москалям подякувати Гітлерові за його боженьку політику, чим урятував Кремль, Сталіна і СССР. Росіяни на еміґрації і в СССР аґітують цілий світ, що лише „незламна могутність совєтського народу, міць червоної армії, правильність большевицької політично-соціяльної системи та геройство росіян дали перемогу над німцями". Але знаємо добре, як і хто урятував Росію-СССР. Одначе, одне треба ствердити, а саме, що росіяни під час другої світової війни фанатично билися за „родіну і Сталіна" так, як у першій світовій війні билися за „царя і атєчєство".

Не будемо тут характеризувати сучасного совєтського офіцерства, бо тій справі присвятимо окрему статтю. Тут хочемо кинути дещо світла на колишнє царське офіцерство, яке у великій кількості перебуває на еміґрації і мріє про офіцерські ранґи в майбутній „російській національній армії". Разом з їхніми мріями приготовляються також виховувати свої офіцерські кадри та роздумують чи покладатися їм на колишню царську чи на сучасну совєтську школу.

Ми вже згадували, що колишній царський російський офіцер політично був безграмотний. Він не мав ніяких арґументів, що б, напр., протиставитись большевицькій аґітації та пропаґанді під час громадянської війни в 1917-20 рр. Хоч біла армія, яку тепер на еміґрації так розхвалюють російські еміґранти, воювала проти червоної, але війна між ними мала характер боротьби тільки за владу. Ніякої „білої ідеї" не існувало і даремно колишні білоґвардійці розписуються на еміґрації про „невмиручість" їхньої ідеї, та про те, що біле офіцерство вже тоді „зуміло орієнтуватися в складних умовах російської революції". Конкретно йшла боротьба за владу, а що большевики розправились різко з білоґвардійцями, мусіли вони втікати за кордон. Разом з цим большевики ліквідували офіцерські царські привілеї, дворянське звання, ранґи, пагони і т.п. Але не всі царські офіцери воювали з большевиками й дуже багато з них опинилися в червоній армії. Навіть Кремль був здивований, що до червоної армії добровільно й масово голосилося царське офіцерство, про що засвідчив сам Зіновєв.

Ще в кадетському корпусі (спеціяльна офіцерська царська школа для дітей дворян) майбутнім офіцерам з кадетів прищіплювалась гордовитість „блєстящєго" офіцерства, призирство до народної маси і безмежна відданість „царю батюшкє", „трьохцвєтному" російському прапорові, „нєпобєдімой" російській армії і „отєчєству". Якщо й коли серед російського офіцерства появлялися „крамольники", то бунтувалися вони не проти політично-соціяльного визиску народу з ціллю повалити царський деспотизм, а лише захищали свій офіцерський „гонор і права". Російський офіцер плазував перед культом: „цар-батюшка, Росія і армія". Цьому культові він служив не за страх, а за совість. Той же культ перенесено і до „славних" з свого звірства в білій армії дроздовців, марковців, корніловців, врангелівців і т.п. Він залишився також і в червоній армії. Замість „царя-батюшки", став „батько Сталін", замість „отєчєства" — „родіна". До 1930-тих років цей культ маскувався тим, що „СССР — отєчєство трудящіхся всього міра". Тоді в партійній пропаґанді співалося ще про „інтернаціонал" і про „пролетарських камандирів" червоної армії.

В 1926 році, навіть у Київській військовій школі зв'язку, спеціяльно готували командирів червоної армії (які пізніше були зліквідовані) для військових частин, де переважали своїм національним складом українці. В Харкові, Полтаві і Чугуєві були ще тоді школи „краскомів", що складалися з курсантів-українців для українських частин. Все те згодом зліквідовано й реорганізовано, бо політруки ствердили, що там був „націоналістичний дрібнобуржуазний ухил українців-самостійників".

Росіяни на еміґрації стверджують також, що в сучасній совєтській армії живе й далі дух царських офіцерів. Так пише „Суворовец" (ч. 7 (176), 1952 р). „Російський офіцер в червоній армії, під червоним прапором і під червоною зіркою затримав в собі почуття гонору, обов'язків і любови служити своїй святій батьківщині, армії, її силі, величі та честі Росії".

„Голос Народа" (ч.9 (59), 1952 р.) продовжує думку „Суворовця": „Ми повинні усвідомити собі ті фактори, які спонукують совєтського вояка і офіцера уважати себе справжнім вояком. Совєтський офіцер — гордий своїм мундиром, мундиром захисника Сталінграду і переможця Берліну. Його не заманиш наявною кількістю різного краму на Курфюрстендам... Навіть у найзапеклішого антибольшевика є прив'язаність до того, що йому найдорожче й найміліше. Один має прив'язання до совєтської літератури, другий — до дівчини, яка хоче його бачити героєм, у третього дорога пам'ять про колективну аґітаційну кампанію в селі і т.п.".

Отже, як бачимо в росіян не грає ролі ідея антибольшевизму, є лише „гордість совєтського мундира" та „мила" пам'ятка про аґітаційну роботу. Російська еміґрація стоїть на позиціях, що совєтську армію, з точки зору Росії, в майбутній війні не треба розкладати, а лише політично перезброїти. Створення РОА доказало, що росіянам є зайвим „політичне перезброєння" червоної армії, бо цілі їх однакові. Очевидно, що росіяни бояться розкладу совєтської армії, бо тоді всі „нацмени" зі зброєю в руках вийдуть з її складу, творитимуть свої національні армії і виступлять проти єдинонеділимої Росії.

Старе російське офіцерство, що опинилося на еміґрації ще в 1920 р., живе ще тим старим духом, який надбало за часів свого перебування в царській армії. Воно аж захлинається від радости, коли йому вдається провести паралель поміж собою, а совєтським офіцерством. „Капітан ґвардії, честь полкового знамені, блистящіє паґони, кадети-малчікі, наші дорогіі сестріци мілосердія" і т.д. — ось ті атрибути, які різнять колишнього царського офіцера від совєтського. Звичайно, за атрибутами є й відповідна духовість. Якщо в 1920 рр. атрибут ордена Леніна мав у собі зміст ленінської теорії, то тепер атрибут ордена Суворова має в собі абсолютний зміст духа самодержавства і самовласття царської Росії.

За царських часів уся російська армія з її військовою й виховною штукою спочивала на фельдфебелях, який в очах вояків „умовно" був навіть старший за офіцера чи капітана, що юридично був командиром сотні. В сотні фельдфебель був богом: він тримав всю дисципліну, заряджував навчання, держав порядок у касарнях, слідкував за кухнею, уніформами і т.п., а також за поручниками, капітанами і „вольноопределяющими". Вояків замучували до непритомности різними маршами, чищенням зброї та „запеванієм пєсень". Цілими днями вчили, як величати „царя-батюшку" і старших командирів. Офіцери з'являлися лише вранці, щоб подивитись на „сєрую кобилку", поглузувати та всипату кару вояком. Потім вертались на „сєно", де кінчились їх обов'язки.

Після такого „ранішнього перегляду", офіцер ішов звичайно, зі своїми колегами „поправити" став свого здоров'я чаркою горілки, такою „чєм поят лошадей". Цілу ніч сиділи в офіцерській кантині, пили, грали в карти або волочилися за „штаб-капітаншою". Дуже часто „доказували" про свої „офіцерські здібності" — їздили „к девушкам" до „циганів у Яр" (ресторан у Петрограді), в „Інститут благородних дєвіц", де хуліганили, піячили, „подманивалі дєвочок" і т. п. Ось так фактично проходило життя царського офіцера і так творилась його психіка. Але якраз таке життя сприяло найбільше тому, щоб у потребі покласти „жівот свой за вєру, царя і отєчєство". Культурна нерозвиненість, політична безграмотність, деспотизм, влада над другим і міцна, тверда влада над собою — надавали своєрідний характер психіці російських офіцерів.

Для російського царського офіцера солдат був звичайною майже скотиною, яку можна бити в обличчя, плювати в очі, заставляти кричати в піч „я дурень", співати півнем, чи лазити під стільцем. Та найбільше діставалось „нацменам", особливо „хахлам". Не дай Боже було українцям чи іншим „інородцям" служити в царській армії. На кожному кроці його переслідували не тільки офіцери, але й рядові солдати-росіяни. В той час, коли „Ванька" йшов охочо в царську армію, а під час війни багато їх голосилося добровольцями, то на Україні призов до російського царського війська був трагедією для родини, села і всього населення. Це явище було цілком логічне: „Ванька" служив своєму „атєчєству", а українець мусів іти в чужу армію, захищати інтереси свого гнобителя й терпіти різні наруги. Були й випадки, коли царська влада висилала українців у складі карних загонів карати свій нарід. Вони, однак, були рідкі, бо Москва послуговувалась у тих нищівних акціях передусім своїми ґвардійськими московськими полками, як найбільш довіреними цареві.

Російський офіцер ніколи не цікавився життям вояків, їх потребами, вимогами й бажаннями. Та „сєрая скатіна" в його очах була гірша за офіцерського пса. Самодурство офіцерів не мало меж і хто був більшим самодуром, той вище стояв в очах своїх колег-офіцерів. Розпуста, картярство, піятика доводили до того, що офіцери обкрадали своїх підвладних (привлащували належні їм гроші-платню), продавали цілі „цейхгавзи" з уніформами, „пакгавзи" з харчами і т. п.

Дещо про вартість колишніх царських офіцерів пише „Новоє Русскоє Слово" від 24. лютого 52 р. в статті „Старая Ґвардія":

„В царських полках полковники в більшості були старі віком командири, що або вже згубили ясність розуму, або вже були нездібні до військової служби, як психічні інваліди... Для прикладу: був такий В. Шільдер, що з вихователя дітей у якогось князя,

з „височайшего повелєнія", став призначений командиром полку..."

В тій же статті автор нарікає на безвідповідальність царського уряду, який фабрикував генералів, полковників і офіцерів часто з людей, перебуваючих у такому стані, що їм в найліпшому випадку можна було бути завідуючими інвалідними закладами. Характеризуючи якогось офіцера, графа Еттера, автор стверджує, що той офіцер „не любив ніяких фізичних чи психічних напружень, а військова служба в царській армії відповідала найкраще його бажанням".

Колишні російські царські офіцери нині активно діють у різних політичних організаціях на еміґрації, готуючи в першу чергу військовиків для „російської національної армії". Вони пропаґують не лише збереження єдиної неділимої Росії, але вперто й посилено пропаґують ідею створення „російської національної армії" за кордоном, до якої, згідно з їх надіями, підуть усі „народи Росії", як з еміґрації так і з червоної армії. На совєтську армію вони покладають особливі надії, розраховуючи на те, що там національне питання знівельоване в „один совєтський нарід". При цьому вони у своїй пресі не пропаґують розкладу червоної армії, а навпаки — захищають її цілість. Намагаються утримати її „бойовий дух", та змінити тільки форму „майбутньої Росії". Ця тактика білих москалів заслуговує з українського боку на окремий розгляд.

Російське офіцерство на еміґрації організує низку військових семинарів, серед яких поважне місце займає військовий пропаґандивний сектор. В Аргентіні, напр., де активно діє „Суворовський союз" під керівництвом ген. Хольстона, вже прийшло до об'єднання всіх росіян-військовиків на ґрунті підготовки до війни.

Російські офіцери у своїй пресі одверто пишуть, що в час третьої світової війни їм прийдеться збройно протиставитись „разчлєнітелям" Росії і вимагають, щоб уже тепер опрацювати плян і програму військового диктаторського центру, який перебрав би під час війни владу в СССР та не допустив би до розподілу Росії. Якщо навіть американці пішли б на розподіл Росії, то вони воюватимуть проти Америки, значить — за Сталіна.

Сьогодні, на еміґрації, російські генерали й полковники звертають особливу увагу на психологічне наставлення майбутньої „російської національної армії". На цю тему в різних статтях є одна провідна думка, а саме: „Майбутня російська національна армія мусить сприйняти всю духову спадщину від царського офіцерства. Треба вже тепер творити такі офіцерські кадри, які відповідали б сучасним нашим вимогам та завданням нашої визвольно-національної армії. Базою мусить стати моральний фундамент, що його має царський офіцер ще від старих літ, та доповнити його воєнно-політичною ідеологією. Не треба шукати чогось нового, бо так звана нова виховна система радянського офіцера якраз містить у собі обов'язки перед батьківщиною, офіцерський гонор, честь, почуття любови до армії, до рідної землі, до всього народу, хоч і на іншій, совєтській підставі. Але коли її глибоко розглянути і проаналізувати, то совєтська система майже нічим не відрізняється від царської. Тож очистивши її від інтернаціоналізму, від большевицького сміття і ідеології, взявши звідти все необхідне й поєднавши зі змістом виховання царського офіцера — створимо необхідні офіцерські кадри для російської національної армії" — так пише якийсь полк. Сльозкін у газеті „Суворовєц".

З цього бачимо, що для росіян і стара царська і нова совєтська система виховання офіцерів є однаково добра, бо вона гарантує їм, що той офіцер буде битися за Росію, незалежно чи за СССР чи за єдинонеділиму імперію. Коли проаналізувати „духову спадщину царської армії" і її „моральний фундамент", маємо перед очима ясний образ з ким прийдеться нам вести боротьбу в обороні українського народу і його самостійної держави.

Тому ще раз підкреслюємо, що російські військові круги на еміґрації (як і в СССР) приспішено готуються до третьої світової війни. Білі росіяни готуються до творення своєї „національної армії" і на спілку з совєтським офіцерством докладатимуть усіх зусиль, щоб не допустити до розподілу російської імперії. Народи поневолені Росією мусять урахувати цей факт і відповідно приготовитися до вирішального змагу.

З поезій М. Боєслава

ВІЗІЯ

Співай, моя гаряча крове,
Пеан хороброму металю —
Хай бризнуть полум'ям багровим
Мої святі, хорошi далі.

Я бачу день благословенний —
Тебе, Вітчизно, на престолі.
Дупе моя, напруж всі венн,
Гукай — осанна! — серце, Волі!

3.12.1948 р.

ОСОБИСТЕ

Коли б ти знав, мій милий друже,
В яких терпіннях ці пісні
Родились, ти б не був байдужий
І всі б гріхи простив мені.

Лукавий біль ломив в колінні кості,
Не в теплій хаті, ні в ліжку, в подушках
А в тісній криївці на помості, —
В'їдалась в тіло цвіль вогка.

Отак у муках дні і ночі,
Мов раки лізли, воліклись,
Та я співав пісні охоче —
В терпінні трудом я молився
За Україну.

16.12.1948 р. (Із збірки „Непокірні слова")

І. ВАРАНИЦЯ

СУЦІЛЬНИЙ ПРОТИМОСКОВСЬКИЙ ФРОНТ І ДУХ МАЛОРОСІЙСТВА

В нашій пам'яті ще зовсім свіжі звідомлення української преси з проведеної протимосковської акції. Наша постава до акції біломосковської еміґрації під проводом Керенського, справді об'єднала всіх українських людей поза межами України сущих, без різниці на політичні переконання чи реґіональну приналежність.

Вийняток становили прямі вислужники московського червоного окупанта т. зв. комуністи і деяка кількість т. зв. малоросів, що готові вірно служити білому ,,московському братові''. Це свідчить про те, що наш національний загал в основному свідомий і від усякого вислужництва ворогам відмежував себе справді остаточно.

Так повинно бути, але, на жаль, повністю так не є. Серед цього відмежованого національного загалу діють сили, що нівечать усі зусилля кращих наших людей, щоб від Москви справді й повністю відірватись не тільки політично, але й духово.

Намагання відмежуватись раз на все від білої чи червоної Москви, окуплювані нашим народом мільйонами жертв і морем крови, наші малороси-недолюдки, на спілку з ворогом, нищать з легкої руки і відбудовують наново порвані шляхи й повалені мости. Їх марненькі істоти не можуть зрозуміти, як можна існувати без ,,опіки старшого брата''. Та було б ще не багато лиха, коли б на роботі тих маленьких людців все кінчилося. Але далеко гірше, коли їм вдається вносити заколот у наші ряди і навіть притягати до своєї роботи впливових людей чи й цілі групи національного табору. Знаємо з нашого минулого, яку велику шкоду нашій справі це приносить і скільки нових жертв нарід мусить посвятити, щоб поновити свої намагання і від Москви таки відірватись. І таких спроб-намагань у нас уже не мало.

Пригадаймо собі хоча б спроби самого Богдана Хмельницького, Виговського, чи далекосяглі дипломатичні й збройні плянування Мазепи, його наступника Орлика і багато інших. Коли ж ті історичні факти нічого нашим малоросам не говорять, то може б до них промовив Шевченко своїм вогненним словом про недолюдків. Той Шевченко, що пізнав Москву, як ніхто перед ним і мабуть по ньому.

А коли й цього замало, то може б забудьковаті малороси пригадали собі Муравйова під Крутами, чи П'ятакова в Києві, пригадали б Базар і незчисленні місця по всій Україні, де московський ,,брат'' справив криваве жниво над нашими людьми.

А Сибір ,,неісходімая'', а ледяно-смертоносні Соловки й різні Колими чи не встелені густо трупом українських людей? А смерть мільйонів наших братів від голоду, зорганізованого тим же ж ,,братом''?

В обличчі тих фактів нашим **найсвятішим національним обов'язком** є **докінчити справу зірвання всяких зв'язків з Москвою** й залізом випекти серед нас малоросійське назадництво, якого б невинного вигляду воно не було. Під поняттям малорос розуміємо тяготіння певної категорії наших людей у політичному й духово-культурному аспекті до московського ,,брата'', хоч з тактичних причин вони себе й не називають малоросами. Таке тяготіння до московського брата, навіть у позірно невинній духово-культурній площині, послаблює наші визвольні аспірації і, розуміється, помагає ворогові зміцнювати його фронт проти нас. Тут не треба звертати уваги на гарні, як здається, національні чи загальнолюдські прикмети та мистецькі вартості, що ними прикрашують свою роботу згадані люди, бо властивий зміст своєї роботи вони ховають, щоб на ньому завчасу не пізнався національний загал. Не сміємо заколихувати себе осягненими успіхами в одному випадку (акція проти Керенського) і думати, що небезпеки вже немає. Московський ворог тим саме найбільше небезпечний, що за допомогою наших свідомих чи несвідомих запроданців діє серед нас. Фактів того роду ворожої роботи в нас було немало. Не можемо похвалитись, що й нині на нашому т. зв. еміґраційно-українському фронті під тим оглядом все в порядку. Для пізнання існуючих відносин дозволимо собі зупинитися лише на двох маркантних явищах, які,

на нашу думку, кидають ясне світло на ментальність окремих людей і середовищ та на існуючі серед нас відносини.

Як відомо, минулого року помер у Франції В. Винниченко, відомий український письменник, політик і державний діяч в 1917-20 рр. Незадовго після смерти Винниченка появився („Українські Вісті" — Н. Ульм і „Сучасна Україна" — Мюнхен), одвертий лист п. Подоляка, звернений до українців з закликом у справі збереження літературно-мистецької спадщини Винниченка. На заклик відозвався МУР, а після того при УВАН у США створився окремий спадщинний орган-комісія.

Здається, що йде про речі звичайні й зрозумілі. Винниченко був талановитим українським письменником і по його смерті українці повинні заопікуватися його творами, не зважаючи навіть на їх вартість для нашої національної справи. Тим часом зі змісту повідомлення УВАН виходить, що йде не тільки про саме збереження творів Винниченка, але, що важніше, **про популярність цих творів серед українського громадянства.** (Т. 7 постанови УВАН з 22 липня 1951 р. Підкреслення моє).

Хто обізнаний бодай дещо з творами Винниченка, знає ідеї, що ними він наснажував ці твори, той зрозуміє зразу, що популяризувати ці твори можуть люди, які мають такі самі чи подібні переконання, як мав Винниченко.

Розгляньмо бодай загально літературну творчість Винниченка, щоб мати образ, що збирається так „усердно" популяризувати серед нас УВАН.

Отже, коротко кажучи, в усіх творах Винниченка, крім української мови, ніхто хіба не знайде української національної ідеї. Є натомість там аж забагато виразної пропаґанди комунізму („Соняшна машина", „Нова заповідь" і ін.). В цих творах немає нічого, що кріпить людську мораль. Крізь усі твори (поминаючи деякі сценічні речі) червоною ниткою проходять космополітизм і безбожництво. Усталених засад людської моралі Винниченко не визнавав. Він пробував творити, як дехто каже, свою власну утопійну філософію „чесноти зі собою". Винниченко був дуже подібний своїми ідеями до московського письменника Максима Горького (Максім Пешков-Ґорькін), який ґльорифікував босяків і вуличниць. Мабуть тому нині дехто каже, що не Ленін, а тільки Горький був батьком московського большевизму.

Чи після того всього треба дивуватися, що твори Винниченка були дозволені в СССР?

Згідно з правдою треба ствердити, що Винниченко, як письменник, був популярний серед читацької громади в колишній царській Росії. Його твори, між іншим, були друковані російською мовою у видавництві „Универсальная бібліотека" і розходились масово між читачами. Там були друковані твори й інших „оригінальних" письменників загальноімперського порядку. Розуміється, що твори Винниченка були друковані теж і українською мовою. Одним словом — Винниченко був відомий українській громаді і нічого дивного, що революційно-визвольні дії 1917-20 рр. на наших землях висунули Винниченка на провідне місце. Знаємо, що Винниченко був головою уряду УНР, а потім Директорії УНР. Знаємо теж, що Винниченко залишив українські землі, коли ще йшла збройна боротьба з московським червоним наїздником, виїжджаючи за кордон. По кількох місяцях він проголосив заклик до української еміґрації того часу, щоб верталася, як і він, на „Радянську Україну" й ставала одверто до праці на боці „законного радянського українського уряду" на чолі з Раковським проти „реакціонера" Петлюри і поляків. Винниченко повернувся і „удостоївся" в большевиків такого важного посту, як комісара і члена „реввоєнсовєта юго-западного фронта" (члена революційної ради полуднево-західнього фронту). На заклик Винниченка повернулось тоді чимало людей з еміґрації на рідні землі, щоб там загинути з рук большевиків. Чи Винниченкові треба було переконуватись ще раз, що „Радянська Україна" — це фікція і що справді там панує Москва, не відомо? Він по кількох місяцях знову опинився за кордоном, щоб видати свою т. зв. трилогію „Відродження Нації". В тій книзі Винниченко спаплюжив наші визвольні змагання 1917-20 рр., не поминувши й себе самого, як голови уряду і Директорії згідно з його маняцькою засадою „чесність з собою".

З еміґрації Винниченко писав листи до Сталіна, компромітуючи до решти себе, як колишнього голову уряду УНР і роблячи тим велику шкоду українській справі й кривду українським патріотам. Така в загальному творчість і діяльність Винниченка. І ось

яку духову спадщину Винниченка беруть у свою опіку певні кола людей на чолі з УВАН в США! Вони ,,обіцяють'' нам спопуляризувати спадщину Винниченка поміж суспільством, хоч майже двадцять років і мови про це не могло бути. Видно, що тепер мають голос інші люди, які в творах Винниченка добачують силу літературно-мистецьких і, розуміється, національно-українських вартостей, що їх дотепер ніхто не бачив і не поширював серед нашого загалу.

Ясно, що не маємо й не можемо мати нічого проти бажання ,,людей доброї волі'' зберегти спадщину Винниченка. Вільно, одначе, нам ствердити, що ця спадщина в **основному була і є шкідливою для українського національного відродження.** З другого боку сміємо запитати організаторів зберігання спадщини культу Винниченка, отих ,,людей доброї волі'', де вони були по смерті наших справді визначних національних письменників, як от Юрія Клена, Леоніда Мосендза і ін., які своїми творами будили й зміцнювали українську національну духовість. Які ніколи не ходили манівцями, як Винниченко, і майже дослівно на очах ,,людей доброї волі'' згинули в нужді? Чи по відношенні до них може треба стосувати іншу мірку тому, що вони вірно стояли на сторожі чистоти української національної духовости?

Ми певні, що ,,люди доброї волі'' не дадуть відповіді на поставлене питання. Але ми певні теж, що кожна наша людина, що бодай з дрібкою критицизму й справді доброї волі глядить на нашу сучасність, сама правильно оцінить усе, що діється.

Стільки відносно цієї замітної в нас справи.

А тепер приступім до другої, що позірно ніби різниться від першої, але по суті містить у собі ці самі елементи, що й перша. Ці елементи, як бачимо, зовсім не зміцнюють наших національних сил, противно — вони послаблюють нашу відпірність у боротьбі з московським ворогом.

Як відомо, в місяці березні кожного року святкуємо пам'ять нашого національного пророка Шевченка. Місяць березень уже традиційно належить Шевченкові. Цього ж року в перші дні березня частина нашої організованої громади відмічала 100-ліття (з дня смерти) московського письменника українського роду М. В. Гоголя.

Подібно, як у першому випадку, так і тут, патронат над святкуванням ювелею взяла на себе УВАН в США і в Канаді при співучасті й допомозі окремих людей і преси.

Тут знову мусимо підкреслити, що проти самого ювелею не маємо й не можемо мати ніяких застережень. Тим більше, що йде про об'єктивне ствердження авторитетною науковою установою певних фактів, що мають таке чи інше відношення до нашої національної культури і справи взагалі.

Натомість ніяк не можемо погодитися, коли під прикриттям такого авторитету існують спроби ширення серед нашого загалу ідей не згідних з фактичним станом, або й суперечних з нашими національними інтересами.

Почнемо з того, що ті роковини-святкування відбулись під гаслом: ,,Гоголь — великий син України''. Уважаємо, що такого гасла аж ніяк і нічим виправдати не можна, і воно зовсім до Гоголя відноситись не може. В понятті Україна, на нашу думку, міститься не провансальський сантимент до неї і не племінна симпатія до своїх земляків, ані навіть свідомість кровної приналежности. Сина України визначає повна національна свідомість зі всіми випливаючими з того обов'язками по відношенні до України й привілеями, що їх дає Україна своїм синам. Тим часом Гоголь добровільно вирікся України, не признавався до українського народу і всеціло віддав себе на службу московській імперії. Отже, немає ніяких підстав звати його сином України, а вже щоб ,,великим сином'' його звати, то треба мати зовсім інші передумови до цього.

Гоголь не відрізняв України від Росії навіть у сенсі Малоросії. Він просто писав, що ,,ця частина Росії назавжди приєдналася до Росії'' і т. п. (,,Северная Пчела'', 1834, ч. 24). Писав свідомо, без усякого тиску на нього з боку когобудь. Зовсім так, як пишуть нині большевики про ,,воз'єднання українських земель'' зі ,,старшим братом''. Як після того можна його уважати ,,великим сином України'' — годі збагнути. Що Гоголь був великої міри письменник та що в багатьох його творах був український зміст, цього ніхто не може перечити. Одначе не забуваймо того, що Гоголь пішов добровільно на службу московської метрополії тоді, коли в Україні пролунала Котляревського ,,Енеїда'' і коли полум'ям, що до небес сягало, горіло слово справді великого Шевченка, того Шевченка, що мучився, терпів, але творив і не каявся.

Кажуть: Гоголь своїми творами впливав на усвідомлення зросійщеної української інтеліґенції. Виходить, що він усвідомляв інших, хоч сам таким не був. В Україні 1917 р. ніхто не чув, що Гоголь український письменник, проте знали, що він „русскій писатель з малоросов".

В усіх енциклопедіях світу Гоголь — московський письменник. За такого, очевидно, мали його москалі, таким він був в очах українців за життя і по смерті. Гоголь писав свої твори в аспекті московської імперії, а не України. Його сатира-критика московської шляхти (дворянства) і державної адміністрації, могла лише скріплювати московську владу, а не послаблювати її. При тій нагоді нам зразу приходить аналогія сучасности: критика московсько-большевицьких порядків теж нашим талановитим землячком Остапом Вишнею. Ми зовсім не думаємо, щоб писання Остапа Вишні шкодило большевицькій владі. Але ми й не думаємо, що Остап Вишня — „великий син України". Інший талановитий наш сучасний „землячок" Олександер Корнійчук написав між іншим оперу „Богдан Хмельницький". Ця опера в постановці у Львові в 1939-40 рр. викликала велике захоплення в глядачів українців-патріотів. Але ми знаємо з якою ціллю препарували большевики цю протипольську гру. Патріотичну з українського становища повість „Тарас Бульба" Гоголь писав майже безпосередньо після польського повстання проти Москви в 1831 рр., яке мало тоді сильний відгомін в Україні. Москві тоді, як і тепер, було на руку, прикриваючи свої злочини, спрямовувати увагу других народів в інший бік, по засаді — „тримай злодія", себе натомість виставляти в ролі „найсправедливішого оборонця" покривджених. Тоді були шибениці на вулицях Варшави, а в 1939 р. був Катинь.

Згадуючи про те, ми далекі від того, щоб твердити, що Гоголь був свідомим знаряддям у руках московських посіпак, або, щоб його порівнювати з Вишнями і Корнійчуками. Противно, ми кажемо, що Гоголь наш не тільки своїм походженням, але й змістом частини своїх творів, своєю психікою і т. п. Гоголь світової слави сатирик і великий письменник, але Гоголь не має підстави бути „великим сином України". Не має хоча б для того, що його заслуги по відношенні до України щонайменше рівноважаться з його ж заслугами по відношенні до московської імперії.

Судячи інакше, ми зробили б кривду нашій власній національній справі, бо ми свідомо усували б з нашого овиду межу між тим, що добре, і тим, що погане, ми не знали б **різниці** між заслугою і провиною.

Щоб не бути голословними в наших міркуваннях, дозволимо собі покликатись на такі факти:

В Загальній Українській Енциклопедії, виданій у Галичині в 1930 рр., на ст. 802 під буквою „Г" написано про Гоголя так:

„3). Гоголь, один з найбільших сатириків світової літератури (1809-1852), українець, що писав російською мовою. Уродився в Сорочинцях на Полтавщині, вчився в Ніжині, був урядовцем у Петербурзі, помер у Москві. У Гоголя жили дві душі: одна українська і друга російська". Дальше коротко згадано про його твори і їх вплив.

При кінці першого тому цієї Енциклопедії є список співробітників у такому порядку:

Література всесвітня і українська:

Проф. Леонід Білецький, дир. Володимир Дорошенко, проф. Богдан Лепкий, д-р Михайло Рудницький.

Отже, приблизно двадцять років тому, комісія знавців літератури під проводом проф. Леоніда Білецького ствердила, що Гоголь мав дві душі: українську і російську. Іншими словами — був роздвоєний і служив одночасно Україні і Росії.

Сьогодні Відділ УВАН у Вінніпезі на чолі з проф. Леонідом Білецьким обходить 100-літні роковини з дня смерти М. Гоголя під кличем: „Гоголь — великий син України!" („Український Голос", ч. 8 з лютого ц. р.) У зв'язку з тим так і хочеться сказати: „Дивні діла Твої, Господи!"

Всі народи в світі для людей, що служать одночасно батьківщині і ворогові, мають іншу назву, а ми мали б звати їх „великими".

Дехто, щоб оправдати цю назву „великий" — покликається на вірш Т. Шевченка „М. Гоголю" („Нові дні", ч. 25 за лютий 1952 р.), мовляв, найбільший у нас авторитет, яким є Т. Шевченко, уважає Гоголя „великим".

Тим часом у „Кобзарі" Шевченка під редакцією одного з кращих знавців Шевченка, проф. Сімовича, видання з 1921 р., на сторінці 129 перед віршем читаємо в поясненню між іншим таке: „Микола Гоголь (1809-1852) великий московський письменник,

родом українець, із Сорочинців на Полтавщині (батько був український письменник). Особисто Шевченко Гоголя не знав, але дуже поважав його за його оповідання з українського життя... хоч Гоголь не дуже то прихильно до Шевченка ставився (пан, а Шевченко кріпак; він писав, що Шевченка дьогтем чути)..."

Під віршем поміщено аж вісім пояснень до слів і речень вірша. З тих пояснень виходить, що Шевченко у вірші дорікає панам, тодішній нашій інтеліґенції, що оглухли і служать „престолові, отечеству" і т. п.

Чи цього не досить, щоб уявити собі, як Шевченко справді ставився до Гоголя, поминувши, що за його талант та твори з українського життя ставився до нього прихильно.

Цехто намагається боронити Гоголя обставинами часу, коли Гоголь жив і творив, інші беруть до уваги його виховання, а навіть родинні відносини, ще інші — його стан здоров'я („Свобода", ч. 1 (51), 52 р., „Наша культура", ч. 3 за березень 1952 р. і інші).

Читаєш і дивуєшся, як можна стосувати того рода оборону на оправдання поступування великої людини і великого сина України.

Цікавіше до справи підходить п. І. Манило в „Новому Шляху" з 4 березня 1952 р. (ч. 26). Він, полемізуючи на тему Гоголя з п. Вейнбаумом, порівнює Гоголя з Ювеналом, якого було вигнано ген за кордони Риму. Дальше пише, що Гоголь жив і творив, коли Україна конала закріпачена й знедолена, що він умер на чужині в Москві, та що його смерть прискорили росіяни. Одночасно питає: „Чи тільки смерть Гоголя прискорили москалі? Вони ж знищили таких письменників, як Ґрібоєдов, Пушкін, Лєрмонтов, Ґорький та інших видатних діячів російської літератури. Ще за життя вони, москалі, цькували, шельмували, висміювали й глузували з тих письменників і всі вони, ті згадані письменники, разом з українцем Гоголем, впали трупами під лапицами північного російського дракона".

Читаєш і очам своїм не віриш. Невже ж ми так далеко докотились, що нам нічого не осталось, як оплакувати творців московської імперської духовости й писати, що „північний дракон" стосує до своїх таку ж мірку, як і до наших людей? Ми знаємо, що такий самий плач справляють нині „теж наші митці" в Києві з нагоди роковин смерти Гоголя. Пощо писати небелиці, що Гоголь помер на чужині, коли він помер у Москві, а Москва була для нього столицею його імперії. Та поминувши це, ми вдячні п. Манилові за щирість. Він, що так скажемо, прослезився навіть за такими московськими письменниками, як Пушкін і Ґорький. Хто знає хоча б те, в якому насвітленні представив Пушкін наші визвольні змагання доби Мазепи в поемі „Полтава", той без усякого вагання побачить на який шлях хоче нас випровадити п. Манило. А що до Ґорького, того найбільшого надхненика московського большевизму і ґльорифікатора босяцької моралі, то мусимо сказати, що панський і віруючий Гоголь, хоч як вірно служив московським царям і Росії, від такого порівняння його з Горьким, напевно в гробі перевернувся б.

Того рода сльозоточивість пригадує нам часи 1917-18 рр., часи українізації армії. Українська стихія опановувала тоді найбільш обмосковлених і в „общерусскому котьолку" закостенілих малоросів. Майже на всі московські арґументи проти українізації, українська вояцька маса була відпорна. Один тільки московський „арґумент" промовляв до переконання деякої частини наших людей. Був це „арґумент" — „єдіної вші" (єдиної воші). Не маючи жодних інших арґументів, москалі говорили: „Чотири роки нас їла одна вош в окопах, а тепер ви хочете від нас відокремлюватись?" Склонних на сльозоточивість малоросів цей „арґумент" переконував...

Арґумент єдино-нещасливих Ґрібоєдова, Лєрмонтова, Пушкіна, Ґорького і українця Гоголя теж може декого переконає...

Прикре це, але правдиве. Так і хочеться крикнути: „Камо грядеши?" Але чи це поможе? Ми певні, що в нас існує потреба критерій для усталення, хто в нас справді великий і гідний до наслідування, а хто ні. Ми, мабуть, знаємо кому місце в нашому національному храмі, а кому там бути не вільно. Проте, осуд, чому поступаємо інакше, полишаємо шановним читачам.

В розвідці М. Лясковця (Л. Мосендза) на тему знесвячення нашого національного храму читаємо:

„Коли Бог хоче покарати нарід, він заціплює уста й засліплює очі його пророкам й дає сліпи й переконливости словам обманних вождів. У І-шій Книзі Царів (22, 21) це змальовано зі страшною переконливою образністю:

„Ото ж вийшов якийсь дух, став перед Господом і сказав: Я обману його! (царя Ахаба — М. Л.). І Господь сказав: Яким способом? Той відповів: Я вийду і буду духом лжі в устах усіх пророків його. Відповів Господь: Обманювати ти вмієш, іди і зроби так...”

Чи ті слова не промовляють до нашої сучасної дійсности? В обличчі цього мимоволі постає сумнів чи наш противорожий фронт справді суцільний політично й духово.

Ми далекі, щоб знецінювати наші загальнонаціональні успіхи на противорожому, а зокрема на протимосковському фронті. Вони справді значні. Але це, на що ми звертаємо увагу в нашій статті, доводить, що в нас існують теж і слабі місця. Особливо тут і там показуються давні наші недомагання, що стільки лиха нам накоїли. Легковажити небезпеки не вільно і краще завчасу себе забезпечити, щоб не було запізно.

Від Редакції: Деякі з думок Шан. Автора про Гоголя уважаємо дискусійними.

Кн. Т. К.

ДОНЬКИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Характерним фактом є те, що наші історики не займалися історією нашої великокняжої династії. Коли виникає питання про подружжя якогонебудь володарів Руси-України, чи про його потомство, то ми завжди примушені звертатись до праць російських або польських учених.

При цьому всі теорії з анархічним і найпримітивнішим підложжям мали успіх у наших учених такої кляси, як історики Грушевський, Антонович і правник Лащенко. Так, напр., подобалась їм неґація скандинавського походження української династії, неґація її зв'язку з Новгородським Рюриком, не зважаючи на те, що єдине джерело — літопис, виразно про це говорить. Подобалась навіть неґація родинного зв'язку поміж окремими галузями князівського дому, подобалось бажання зробити з наших князів випадкових ватажків „покликаних” або „найнятих” за „корм” окремими землями.

Через те до багатьох питань генеалогічного порядку, родинного зв'язку і дат народження, одруження чи смерти багатьох наших князів панує велика непевність.

Так є і з Ярославом Мудрим. Поперше — досі немає певности котрої з численних жінок Св. Володимира Великого він є сином? Сьогодні цього точно встановити неможливо. Давні, твердо засвоєні погляди, що він був сином або Рогніди Полоцької або Ганни Царгородської здаються неможливими, як гадає Н. Фон Баумґартен. Життя Ярослава Мудрого та його дітей мало б вказувати на зв'язок з північними країнами — скандинавськими, брітанськими або Царгородом.

Подруге — скільки було в нього жінок, хто вони були та в якому порядку? Карамзин і Дорошенко уважають, що Ярослав перший раз був одружений з Інґіґердою-Іриною Шведською, а другий раз — з Ганною Царгородською. Натомість Баумґартен твердить, що першою жінкою Ярослава була невідома з імени певно теж скандинавка, а другою — шведська королівна.

Потретє — скільки було в нього дочок, як їх звали і якою була їх доля? Задалеко завело б нас наведення всіх згадок і здогадів різномовних авторів. Можемо лиш сказати, що найменше було їх три, як гадає Баумґартен, а найбільше п'ять, як подають польські джерела.

Мабуть певними є: Анастазія(?), Лисавета і Ганна, до яких додають ще: Катерину і Марію. Зразу вражає те, що всі вони носять тільки християнські імена, коли в князівській родині був звичай, ще довго після Ярослава, подвійних, а навіть потрійних імен — християнського, слов'янського і норманського. Дальше — цілком не певне є їх чергування, напр., князь Лобанов Ростовський у своїй розвідці про Ганну уважає її за найстаршу між сестрами, що є цілком неможливе, на що вказує навіть її одруження, що було безумовно останнє, а тим самим вона мусіла бути одною з молодших доньок Ярослава.

При цьому всьому є просто різні загадки. Наприклад, у польських істориків знаходимо згадку, що коли перебуваючі в Києві на початку панування Ярослава англійські князі — Едмунд Залізнобокий з сином Едвардом Добрим і братом Едвардом „Сповідником” виїздили, то один з них, Едмунд чи його син Едвард, вженився з руською

князівною. А французькі джерела кажуть навіть виразно, що жінкою Едварда Доброго була Лисавета — донька Ярослава. Отже, тут можна ставити питання, чи англійський князь Едвард Добрий був першим чоловіком Лисавети, на що могла б указувати теж якась незрозуміла згадка про вдову в славетній пісні Гаральда Суворого Норвезького, посвяченій Лисаветі, а може він був одружений з якоюсь іншою донькою Ярослава Мудрого? Відповісти на це питання є неможливо!

Порівняння наших літописних записів з англійськими і скандинавськими, а також із згадками в угорських хронікальних документах і родоводах князів де-Крой, ставлять під сумнів багато позицій. Одне є певне, що найтісніші зв'язки мала наша династія не тільки з найближчими сусідами, як П'ясти і Арпади, але і з данськими Скіолдунґами, з шведсько-норвезькими Інґлінґами і з англійськими династіями переднормaнської епохи. Потім наступає довговікова перерва в так близьких стосунках із Заходом, а утримуються ближчі відносини з Візантією, нав'язуються родинні стосунки з куманськими і половецькими ханами, грузинськими Багратідами і, врешті, велике розгалуження Рюрикового дому дає причину до подружніх зв'язків поміж родинами різних місцевих князівських родин.

Детальних життєписів доньок Ярослава Мудрого встановити не можна. Настя Угорська (Настазія-Аґмунда) — жінка короля Андрія I-го (1046-1061) була, мабуть, найстаршою. При її дворі перебували часто різні її родичі. Вона усталила ті зв'язки, які давали потім заохоту угорським князям шукати жінок у нашій князівській династії і сподіватися спадкових прав, напр., до Галича. Угорщина заледви тоді поростала в пір'я і зв'язок її королів і князів з київськими Скіолдунґами, старовинною династією, якої початки зникали в густій темр'яві скандинавської міфології, з якого (зв'язку) мали колись виплинути дідичні права до великих і багатих земель князівств, ставав нераз більш приманливим, як споріднення з численними европейськими династіями.

Друга донька Ярослава — Лисавета, славилась своєю красою, оспіваною закоханим Гарольдом, якого вона спочатку відштовхувала, а потім усе ж таки прийняла, може зворушена витривалим домаганням і стійкістю в коханні.

Пісня, яку Гаральд присвятив Лисаветі, відома нам, як частина заґи-думи на його честь, яку написав відомий Снорре Стурлесон, названий Геродотом Півночі (1178-1241), сам ісляндський бард (кобзар-поет) і нащадок королів Швеції і Норвегії з дому Інґлінґів та низки славних героїв і поетів. У створенні тієї заґи помітно не тільки бажання утривалити пам'ять про героя, але й зрозуміле бажання похвалитися своїм предком. Тому належить теж приписати вставлення в цю думу Гаральдової пісні на честь Лисавети Ярославни, бо вона показує, що вони обидва — Гаральд і на сто років пізніший Снорре Стурлесон, були однаково поетами-кобзарями.

Ось вона — пісня Гаральда Суворого:

„Байдак мій гуляв по сицилійському морю в дні слави і гордости. „Олень" — чорна чайка наша, одідичена по славетнім вікінґові Венґерові, повна хоробрих вояків, неслась слухняно і врізувалась у морські хвилі, вслід за нашими надіями. Боягуз не пішов би цим небезпечним шляхом, а все ж таки (Гардас Герда) руська дівчина з золотим перстенем на руці (гідна бути коханкою богів) погорджує мною.

Молодим ще змагався я з дротгейськими людьми, яких було сто проти одного. Жахливим був наш бій! Під моїми ударами поляг їх могутній і гордий вождь. І все це ні до чого! Руська дівчина з золотим перстенем на пальці погорджує моїм коханням!

Було нас колись лише шіснадцять на помості байдака, що боровся з хвилями, коли шаліла буря. Ми перемогли бурю! Боягуз не вдіяв би цього, а все ж таки руська дівчина з золотим перстенем на пальці не хоче мене!

Вивчив я вісів кунштів, якими міг би пишатися; складаю пісні, хоробро вмію впорядковувати бій, кую залізо, вмію в'їздити полохливого скакуна. заставити морські хвилі слухатись мене, коли, пливучи, б'ю їх своїми долонями, сковзати на лижвах по гладкому льоду, кидати списом і веслом керувати моєю чайкою. А все ж таки руська дівчина з золотим перстенем на пальці гордує моїм коханням! Хіба ж не так, горда дитино?

Нема жінки, вдови чи дівчини, яка б не чула про мої славетні бої в південних краях, де світова зірниця заставала нас готових до бою і де ми Царгород здобули. Мужньо махав я моїм мечем і показав його міць, вибиваючи славу моєго імени. Чого ж ти, дівчино руська, відштовхуєш мене?

Родився я в горах, де брязкотять тятиви луків; мої човни наводять жах на людей, далеко там, де нема людських осель, тріщали їх носи на морських, підводних скелях, коли я широкими слідами значив на морі мою стежку, якої не обрав би боягуз. Одначе, богами обрана руська дівчина з золотим перстенем на руці гордує мною!"

Так співав Гаральд Суворий, норвезький князь з династії шведських Інґлінґів, брат Св. Оляфа короля Норвегії (1018-1021), що з низкою норвезьких вигнанців, вікінґів і шукачів воєнної слави й добичі перебував у 1029, 1034, 1045 роках у Києві.

Були це часи різних походів і війн Ярослава Мудрого: до Польщі, проти ятвягів і проти печенігів. Гаральд мав тут широке поле до попису, а в мирний час міг на дворі в Києві складати думи і елеґії. Він був близько споріднений з Скіолдунґами і через жінку брата, рідну сестру Інґіґерди-Ірини — жінку Ярослава та через часті подружжя поміж тими двома, вічно ворогуючими і вічно спорідненими, династіями.

Ще більш широке поле, мабуть, вабило Гаральда, бо він подався до Царгороду і там за часів Константина IX-го Монамаха і цісаревої Зої був вождем варягів. Американський автор Вітон у своїй „Історії північних народів" (ст. 407) каже, що до Царгороду привела Гаральда розпука, після відкинення Лисаветою його залицянь. Отже, він мусів там бути дуже швидко після 1034 р. В 1041 р. відбув він похід чи прощу до Єрусалиму і плавав на Середземному морі. В Царгороді, мабуть десь біля 1046 р., трапилась йому пригода, яка, здається, мусіла вплинути на дальше його життя.

Передбачливий і може сподіваючись, що як не що інше, то багатство поможе йому здобути Лисавету, він відправляє всю свою добичу й придбані скарби до Києва, де Ярослав сумлінно зберігав їх аж до його приїзду. Снорре у своїй думі каже, що Гаральд нібито хотів колись женитися з якоюсь царгородською князівною Марією, але йому було відмовлено, бо цісарева Зоя сама в ньому закохалась. Як це справді було — невідомо. Однак грецький цісар наказав Гаральда посадити до в'язниці під закидом, що він присвоїв собі частину воєнної добичі, належної цісареві. Разом з ним ув'язнено багатьох інших варягів.

З в'язниці визволяє його якась дама цісарського двору, якій, мовляв, з'явився у сні брат Гаральда Св. Оляф і наказав це зробити. Звільнення варягів перетворюється в збройне повстання варязької ґвардії, в наслідок якого Гаральд з товаришами, забравши вищезгадану Марію, пливе Чорним морем до українського берега. Заґа (дума) каже, що він на Україну прибув без Марії, яку висадив на березі й відослав назад, щоб показати свою великодушність.

Можемо гадати, що в тій поетичній формі передається також і ворожий виступ Ярослава проти Візантії, коли він післав проти грецької потуги фльоту під проводом свого найстаршого сина Володимира, князя Галицького, а суходолом армію, на чолі якої стояв воєвода Вишата. Ця війна тривала три роки, як гадає проф. Томашівський („Історія церкви", I., ст. 100), бо щойно в 1046 р., тобто приблизно в час, коли повернув до Києва після своїх царгородських подвигів Гаральд, прибув теж з полону воєвода Вишата.

В цьому ж часі жениться наймолодший син Ярослава Всеволод, князь Переяславський, з візантійською Монамахівною, яку одні називають Ганною, інші Іриною, а може це й була ця згадувана в героїчній думі про Гаральда — Марія?

В Києві Гаральд залишився не довго. Одружився врешті з Лисаветою, забрав свої великі багатства і подався через Швецію до свого краю, де панував його небіж Магнус Добрий. В 1047 р. він уже дома бере участь у державних справах і інтриґах, ділиться з небожем своїми скарбами і після його смерти стає королем.

Тепер Лисавета, жінка славного скандинавського вікінґа — вже королевою. При її дворі перебуває часто Свенон Скіолдунґ Данський, який стає вірним союзником її чоловіка. Під суворою владою Гаральда — Норвегія стає сильною державою і хоч на нього нарікає церква і могутня шляхта, але при його пишному дворі скупчуються поети, скальди-кобзарі і вікінґи, які намовляють його виступити навіть проти свого данського союзника, вимагати признання своєї зверхности над Оркнейськими островами на півночі Шкотії, суперничати з братом у перших і вуйком Лисавети — шведськими королями.

Положення Лисавети при цьому всьому — якесь дивне, бо ніяк не зрозуміло, що в країні все ж таки християнській Гаральд, крім Лисавети, має другу жінку, яка носить також титул королеви й користується зв'язаними з ним правами в офіційних актах. Тора, з дому Арнмондлінґів, сестра могутнього ґрафа Естейна Орре, не могла бути лише його коханкою, і такі поважні норвезькі історики, як Гіяльмар Боесен і Мунх, стверджують, що Гаральд мав дійсно дві рівноправні жінки і королеви. Для гордої Яро-

славни мусіла це бути неприємна ситуація.

Коли в травні 1066 р. з'явився в Норвегії збунтований проти брата, короля Англії, Гаральда Старого, ґраф Тостіґ Нортумбрійський, якому не вдалося намовити свого родича Свенона Данського вмішатися в цю сварку, Гаральд на це йде, мобілізує фльоту з трьох соток кораблів, бере королеву Лисавету, сина Оляфа і дві доньки та пливе, мимо низки зловіщих пророцтв, до берегів Англії, в надії на нові перемоги.

Заґа описує цей напад дуже поетично, дає зрозуміти, що Гаральд для себе нічого не шукав, лише воював для слави і захисту прав свого приятеля ґрафа Товстіґа, якому брат відобрав його Нортумберланд і передав двом його суперникам. Гаральд виступає, як типовий вікінґ. Він залишає на Оркнейських островах Лисавету з сином і доньками, пливе з Товстіґом на південь, входить з фльотою на річку Гумбер і під містом Йорком розбиває тих, що їх Товстіґ називає узурпаторами, і сподівається повернути йому всі його володіння. З півдня наступає Гаральд Старий (англійський король) і 25-го вересня 1066 р. оба противники стають проти себе під Стамфорд Брідж.

Гаральд Суворий в блакитному жупані, з золотім шоломі, на чудовому карому коні на чолі своїх військ співає бойові пісні, заохочує своїх. Над ним розвинений його королівський прапор, який називають „нищителем світу". Військо ушиковане в квадрати з списами, похиленими вперед, з щитами перед тілом, так, як може в атавістичному спогаді пізніше ставатимуть козацькі полки, що за словами Котляревського (.„Енеїда", ст. 101): „Так славнії полки козацькі...

Як грянуть, сотнями ударять
Перед себе списи наставлять
То мов мітлою все зметуть!"

Перед боєм під'їздить до норвезького фронту Гаральд Старий, викликає брата, обіцяє йому пробачення і мир, обіцяє повернути Нортумбрію.

Товстіґ радий, питає:

— А що ж дістане мій союзник Гаральд?

— Чотири квадратні метри, або й більше, бо він високий, на могилу! — звучить відповідь Гаральда Старого.

— Тоді ставай до бою! — відповідає Тостіґ — бо не заплямлю зрадою приятеля і союзника.

Бій почався. Проти себе змагалися не тільки відважні лицарі, але й умілі полководці-стратеги. Гаральд Англійський переміг, стріла пробила Гаральдові Суворому горло і він упав. Командування перебрав Тостіґ, але теж став убитий. Не помогла підмога з якою прибув син Оляф. Вояки були стомлені, страшна спека примушувала скидати панцирні і колчуги і англійці всюди були горою над наїздниками.

В думі сказано, що Гаральд, король Англії, дав молодому Оляфові, синові Гаральда Суворого, можливість швидко заключити мир. Залишив йому дванадцять найліпших кораблів і лише примусив присягнути, що більше не нападатиме на Англію.

Оляф забрав матір Лисавету і одну сестру з Оркнейських островів, бо друга сестра там померла, пробувши до літа 1057 р. на півночі Шкотії, заладував решту своїх недобитків і відплив додому, де йому історія присудила назвисько — Спокійний.

Одначе, як видно, родинні справи не перешкаджали думати про дальше життя, бо ще того ж року приязнь з Данією скріплюється двома подружжями: Лисавети, вдови по Гаральді, з Свеноном — основоположником нової галузі Скіолдунґів на Данському троні, і Оляфа Спокійного з Інґрідою — донькою того ж Свенона. З того бачимо, як нащадки Ярослава, хоч і по жіночій лінії, закріплювалися на своїх тронах все через родинні зв'язки.

Приїхавши до Данії, Лисавета мала не тільки нагоду повернути до колиски своєї родини, але й стати на чолі численного огнища, бо її чоловік з кількох подруж мав дуже багато дітей.

Цікаве й те, що родина Гаральда Англійського, переможця її першого чоловіка, опинилась якраз у Данії на дворі Лисавети, бо була вигнана Вільгельмом Нормандським і ніколи вже не повернулася на батьківщину. Гіта, донька Гаральда Англійського, напевно за допомогою Лисавети, стає жінкою Володимира Монамаха, сина її брата Всеволода. А далі Мстислав Гаральд, син Володимира Мономаха, жениться з шведською князівною Христиною, а його донька Мальфріда виходить заміж за Еріка, одного з данських родичів. Донька Лисавети Ярославни Інґіґерда стала жінкою: 1) Барнарда — князя Саксонського і через неї від Ярославни походить не тільки низка німецьких родів, але й ціла

сьогоднішня англійська династія, 2) Оляфа Голодного — кололя Данського, 3) Пилипа — короля шведського (була заміжня тричі).

Треба уважати, що Ярослав Мудрий, задоволений з подружніх зв'язків старших доньок, мусів для наймолодшої Ганни думати теж про щось відповіднього. Стосунки з західніми державами утримувалися. На церковні сварки, як виглядає, він не звертав уваги, і помимо зв'язків з Візантією не зривав теж тих зв'язків, що його сполучили з Римом.

В 1049 р. прибуло до Києва велике посольство молодого французького короля Генрика І-го просити руки Ганни. На чолі посольства стояли такі великі посли: Готьє І-ший Савейр — епископ з Мо, Рожер — епископ з Шагон, обидва видатні тогочасні французькі державні мужі і лицар Госелен де-Шоні (де-Шалінях). Затяжні сварки Роберта II-го з Римом з приводу його родинного життя, якийсь страх, щоб не попасти знову в конфлікт, заставили Генрика шукати жінки в родині, з якою французькі королі не були ще споріднені. Не уберегла його батька знана побожність і його розуміння королівської ролі, як особливо священства, від громів церковних цензур, тому Генрик задумав одружитися з далекою князівною Київською.

Французький історик Жак Бенвіль („Історія Франції", ст. 52) каже, що це був доказ европейськости, коли „Генрик оженився з донькою великого князя Київського, який виводився від Македонських царів". Для нас це одруження може служити доказом, що про жодну різницю віри, ані про окремішність церков східньої і західньої тоді ані в Києві, ані на Заході, ніхто не думав. С. Томашівський („Історія церкви", І., ст. 101) каже: „Посли (французькі — Ред.) віддали честь мощам Св. Клементія і вели часті розмови з князем про церковні справи".

Про Ганну Ярославну видано кілька дрібних розвідок. Писав про неї француз Ке де-Сент Амур, писали росіяни князь Лобанов-Ростовський і князь Голіцин. Про посольство і його звідомлення написав окрему розвідку Жорж Гасі. Дехто пробував писати й по-українськи, наводячи різні старі записи про неї, але все ж таки в історії вона не відограє якоїсь видатної ролі, бо ніхто не міг скласти її повного життєпису.

Прожила вона з своїм чоловіком неповних десять років і після його смерти, з огляду на малолітність синів: короля Филипа і Гуґона — графа де-Вермандуа, стала ніби реґенткою. Є навіть якийсь документ з 1063 р. надання привілеїв манастиреві Св. Криспіна в Суасон, де вона підписалася кириличними літерами. Одначе, це все тривало дуже коротко, бо майже негайно після смерти чоловіка (на думку М. Фон Баумґартена після 4-го вересня 1060 р.) вона вийшла вдруге заміж за Рауля III-го, графа де-Крепі, де-Вексен і де-Валюа, а реґентом став ґраф Фландрії. Про цю романтичну історію знаходимо кілька згадок, але всі вони заплутані; в деяких говориться, що хоч Рауль був жонатий, але вигнав жінку і силою захопив королеву-вдову та завіз до свого замку. Відомість ця правдоподібно зовсім неточна, бо хоч друге подружжя Ганни зустрілось з великою опозицією сина, але в нічому не попсувало стосунків з ним і не пошкодило її офіційному положенню. Її другий чоловік був одним з наймогутніших королівських васалів, відомий своєю участю в усіх тодішніх феодальних заколотах.

Ганна перебуває в Санліе або Аміен, які належали до володінь її чоловіка, фундує там манастирі і в одному з них, у Вільє, була похована після своєї смерти, як свідчать аннали французької академії. 11-го липня 1682 р. М. Ф. Менітріє мав доклад про цю могилу.

У французькій історії, тобто в усіх підручниках, словниках і численних згадках генеалогістів, наша князівна, донька славного й могутнього Київського володаря є відома, як „Anne de Russia". Деякі допускаються до дуже дивовижних пояснень, зараховуючи її до провансальської родини de Roucy або пояснюючи цю назву тим, що до її другого чоловіка належало графство de Roussy а вона сама невідомого скитського походження.

Поважніші, історики знали, де шукати її предків, але це їм не перешкаджало називати Ярослава Мудрого Йорадиславом, Жеритославом, Гієростиславом, Жерцлевом, Жюрислохотом або навіть Юлієм Клявдієм.

Французькі геральдики 17-го віку Жільбер Деварен, Параден, а за ними відомий єзуїт О. Петрасанкта, який довгий час уважався найбільшим авторитетом гербознавства, подають герб Ганни Ярославни. На жіночому ромбоїдному розсіченому щиті в одній частині є герб французького дому в своїй первісній формі, тобто блакитне поле, успи-

пане золотими геральдичними лілеями, а в другій частині, чорній, — одчинені на двох ступеньках золоті двері. Колись у „Старій Україні", що виходила у Львові (червень, 1925 р., ст. 100-103) була розвідка про Ганну Ярославну, в якій, поруч з самими безглуздими твердженнями, що королівська Орлеанська родина походить від другого сина Ганни Гуґона де-Вермандуа, (коли його потомство закінчилось на його внукові Св. Феліксові, а Орлеанська галузь бурбонської династії походить від Пилипа, брата Людвика XIV-го) також цілком поважно сказано, що одчинені двері — це, мабуть, „київські золоті ворота". Не є це, однак, ніякі „ворота" і чого ж би то і з якої рації ворота столиці мали потрапити до геральдики?! Це попросту — Ярославів золотий тризуб, який з огляду на те, що Ярослав був молодшим сином Св. Володимира, був відмінний. Як знаємо, на монетах Ярослава тризуб не є ажурний, а масивний, широкий і над середнім зубцем стоїть золотий круглий диск (монета чи місяць у повні). Цей родинний знак на низці предків, що належали до Ганни, чи на якихось печатках, чи на її нагробнику, напевно зберігся аж до XVII-го віку і тоді Жільбер де-Варен і Параден, а потім Буасо відчитали його, як двері, бо французи вже були так далеко від часів руничної геральдики, що звикли уважати кожну геральдичну фіґуру за якийсь предмет тваринного чи щоденного життя людини або, врешті, за так. зв. геральдичний модель, тобто якесь розділення щиту і тому конче хотіли й нашого тризуба втиснути в ті поняття. Французові навіть до голови не приходило, що це ніяка зброя, ніякий тризуб до ловлення риби, ніякі вила, а тим більше ворота чи двері, а просто знак одноцілий, комплектний у пов'язанні всіх ліній. Відміни його, як диск у Ярослава, перехрещення правого зуба у Святополка II-го, зломання середнього зуба й перехрещення обох, що лишилися в князів Четвертинських, були для нього незрозумілі, тому видумав двері. Жільбер, а за ним і О. Петрасанкта кажуть, що це „герб Руси і Московії". А Параден у своїй примітці до герба каже значно гірше, що в дослівному перекладі звучить так: „Ганна або Агнес — донька Юрія Слов'янина, короля Руси або Московії, жінка короля Генрика I-го, вживала розсічного щиту, на якому на одній половині був герб Франції, а на другій — герб Руси: на чорному полі золоті одчинені двері на двох ступеньках".

Таке ідіотичне твердження переходить з покоління в покоління. Француз у всіх шкільних підручниках знаходить, що Росія це є ввесь европейський Схід, від Карпат до Уралу; Київська князівська династія була опісля заступлена московськими і петербурзькими царями, а графомани, що пишуть про нашу князівну, помагають потверджувати такі абсурдні погляди.

Між іншим, історик міста Санліс, де Ганна мешкала, яке любила і біля нього похована, барон А. де-Марікур називає її „варварською, московською великою князівною", тоді, коли самі французькі посли в 1049 р. твердили, що родина Київського володаря, його двір, столиця і його країна більш культурні, цивілізовані й багаті, як Франція. А Москва взагалі тоді ще не існувала. В той час на цьому місці, де триста років пізніше появилося місто Москва, росли ліси й ходили чотириніжні дикі звірі, дожидаючи, щоб їх замінили двоніжні.

Через Ганну всі королі Франції і до нині існуюча династія бурбонська та ціла низка французьких і італійських родин походять з роду Ярослава Мудрого. У Ганни було два сини, які так, як і їх батько Генрик I-ший, нічим не відзначалися і, як каже Жак Бенвіль, „тривали" на своїх місцях, якби зберігаючи енергію і скупчуючи моральні й інтелектуальні сили, які виявляються в їх нащадків. Два сини, Генрик і Роберт — померли дуже молодими. З Раулем Ганна або зовсім не мала дітей, або також померли молодими.

Д. Дорошенко у виданому в 1921 р. у Відні „Курсі історії для середніх шкіл" на ст. 333 каже, що „Ярослав мав п'ять доньок", з яких старшу віддав за польського князя Казимира, другу, Єлисавету, за норвезького короля Гаральда Сміливого, славного лицаря, про якого зложено багато скандинавських заґ (дум), третю Ганну віддав аж у Францію, четверту дочку за угорського короля Белу, а п'яту за візантійського царевича.

Звістка ця переповнена помилками і ми мусимо поправляти нашого великого вченого. Ярослав не мав доньки за жодним польським князем, а жінкою Казимира була сестра Ярослава Марія Доброніга. Гардраде не означає Сміливий, а Суворий. Беля Угорський не був зятем, а внуком Ярослава, сином Андрія I-го. Щодо доньки, виданої за ві-

Проф. В. ЩЕРБАКІВСЬКИЙ

ГОЛОВНІ РІЗНИЦІ МІЖ УКРАЇНСЬКОЮ ТА МОСКОВСЬКОЮ МОВАМИ

Ця стаття основана на недавній рецензії нашого славіста Шереха на книжку професора А. Вайяна (Vaillant) **„Порівняльна граматика слов'янських мов"**, написана французькою мовою. Шерех каже, що Вайян міг написати таку інтересну книжку тільки тепер, після того, як над питаннями слов'янських мов попрацювали такі вчені, як: Міклошіч, Вондрак, пізніше Н. Трубецкой, Якобсон, Брондаль, Г(а)йльмслев і багато інших, а з наших українських вчених — покійний проф. Смаль-Стоцький.

Вайян не розглядає мови кожну окремо, як самовистачальні цілості, але розглядає їх у взаємному відношенні, як складові частини загальної лінгвістичної системи. Такий спосіб розгляду переносить головний інтерес від гіпотетичної реконструкції спільної прамови до характеристик мов, як історичних так і новіших. Це примушує розглядати зміни звуків не як чисто фізіологічні явища, тобто не як зміни продуковані органами, але як частину історичного розвою націй та їхніх культур.

Шерех, одначе, вносить свої сумніви до гіпотез Вайяна і при тім досить слушні. Він каже: „При теперішнім стані лінгвістичних дослідів трудно застосовувати ці принципи послідовно. Так, напр., зміна **g** в **h** в чеській, словацькій, горішньо-лужицькій, українській і білоруській мовах пояснюються Вайяном, як результат систематичної зміни приголосних звуків відповідно зразкам переходу **ч** в **ш** (**ch** в **š**) і **г** в **ж** (**h** в **ž**). Цього явища не стрічається в польській мові, бо там перехід **g** до **dz** не був паралельний з переходом **ch** в **š** (див. ст. 33 у Вайяна). Але Шерех каже, що це гостроумне пояснення не вистачає, коли ми згадаємо, що в московській (північнорусскій?) сербській і болгарській мовах **g** не перейшло в **h**, хоч з одного боку існує зміна **ч** в **ш**, і з другого боку — **g** в **ž**.

Отже, це перша різниця між цілими групами мов, а не лише між московською і українською. Це власне ця різниця, що польська і московська мови не мають **h** і замість нього вживається **ґ** і **х**, так же само, як у сербській і болгарській мовах. Українська мова навпаки — має **г**, але не має **ґ**. Чеська і словацька мають **ґ** і **г**.

Українська і білоруська мови розвивають сполучення **-ій-** і **-уй-** в **-ий-** протилежно до московської мови, яка має відповідні **-ой-** і **-ей-**.

Вайян каже, що суфіксові **-ены** (ену) західньо- і південнослов'янських мов відповідає у східньослов'янських мовах суфікс **-ян**, але він не згадує про відсутність обох суфіксів одночасно в мові українській: кам'яний і камінний.

Одначе, найважніша різниця між українською мовою з одного боку та московською і білоруською мовами — з другого боку полягає в т. зв. **„оканні"** українців, і **„аканні"** білорусів і москвинів. Проблема „оканння" і „акання" є тісно зв'язана з питанням, як стара є українська мова? Це говорить Шерех і додає: „Ми не пропонуємо вирішити цю проблему тут, але мусимо показати непослідовності або суперечності, які виявлені Вайяном при трактуванні цієї справи. По-перше — Вайян пише, що українська мова кристалізувалася скоро після XII-го віку. Перші тексти з староруськими рисами Києва і Новгорода зазначають вимови одної і тої самої мови, яка потім ділиться на українську і великоруську (ст. 21 у Вайяна). Цей погляд збігається з традиційною опінією русских славістів і є тепер офіційно прийнятий в СССР".

Отже виходить, що мова київських і новгородських літописів була не українська, а якась інша, і тільки після XII-го віку, тобто

зантійського царевича, ми не знайшли ніде документарного підтвердження.

Про Ганну п. М. Небелюк видав окрему брошуру, повну добрих намірів, але, на жаль, теж повну помилок або тверджень дуже-і-дуже непевних, як от святість пасерба Ганни С. де-Крепі, або й те, що Ганна родилась у 1022 р.

Необхідно, щоб хтось з наших істориків зайнявся опрацюванням генеалогічних таблиць українських Рюриковичів, перестудіювавши літописні записки й досі вже опрацьовані чужомовні родоводи. Праця велика, але конче потрібна.

з від часу руйнування Київської держави почала вироблятися українська мова.

Подруге, Вайян каже, що білорусько-великорусске „акання" не є новина, а лише збереження старої балтицько-слов'янської форми, хоч тільки в ненаголошених позиціях.

Теорії про походження „акання" в московській і білоруській мовах розроблені Дурновом, Шахматовим і Аванесовим, але вони не переконливі і тому деякі вчені (як, напр., Булаховський) воліють уникати цієї проблеми.

Погляд Вайяна є відважним поглядом, який може помогти розрішенню недостатків усіх теорій „акання", які настоюють на пізнім його походженні. Але Шерех додає: „Не дискутуючи Вайянової теорії в деталях, я тільки замічу, що ніякі українські документи (ані київські, ані новгородські літописи XI-го віку) не показують жодного сліду „акання". Це значило би, що коли „акання" є старовинна особливість, то українські племінні діялекти, з яких виникла пізніша українська мова, стратили своє „акання" ще в передісторичних часах, а це означає, що навіть у дуже старі часи їхня фонологічна система ґрунтовно різниться від московської і білоруської".

Виходить з того, що Вайян суперечить сам собі і тому треба або відкинути його теорію „акання" або змінити його погляд на пізнє походження української мови і віднести його до значно старшого періоду. Такі висновки диктуються ще й іншими міркуваннями. З гіпотезою Вайяна тісно зв'язана теж поява в українській мові звука **в** перед **о**, як, напр., вогонь, який зв'язує українську мову з чеською, лужицькою, полабською і білоруською, але відділяє її від московської. Здовження звуку **о**, яке виявляється в багатьох московських діялектах (ст. 265-266), не є відоме українській мові, але воно не є пізнього походження.

Далі Шерех каже, що при розгляді повноголосся Вайян не узгляднює т. зв. другого повноголосся, яке є типове для найстарших текстів московської території, але зовсім відсутнє в текстах, які походять з української території. Тут знову авторові Вайянові теорії суперечать його поглядам про пізнє походження української мови.

Скорочення об'єднують українську мову з західньослов'янськими мовами і відрізняють її від московської. Так, напр., у Чехів існують скорочення **„батісе", „пас"** замість **„боятісе", „поясу"**, а також — **„зна", „тва" „мего"** замість **„знає", „твоя", „моєго"**. В московській мові нема зовсім таких скорочень. Польська мова є ближча до чеської, але в числівниках знаходяться і не скорочені форми (двоє). В українській мові є часткові скорочення в дієсловах і займенниках (напр., **зна** замість **знає, мого** поруч **моєго,** але завжди твоя), а також ті самі скорочення, як і в чеській мові: пас, пасок поруч пояс і поясок. Скорочення в українській мові є порівняльно нові явища і не дають ключа для походження української мови, але вони підкреслюють її позицію між східніми і західніми слов'янськими мовами.

Дальше Шерех каже: „Нема більшої перешкоди в студіях російської мови, як невміння відділяти лінґвістичні факти російські від українських і білоруських. Це змішування сталося завдяки русскому вченому Соболевскому („Лєкції по історії русского язика"), який стояв під впливом політичних тенденцій. Після нього жоден російський славіст не відважувався робити різниць між цими мовами. Тільки для XVI-го віку бачив різниці Unbegaun і для XVII-го віку Булаховський.

Через це історія московської мови була перегружена фактами, яких в дійсності в ній нема. Це все природно робить порівняльні студії слов'янських мов труднішими, що ми бачимо якраз у книзі Вайяна.

Шерех при тім дякує французьким славістам, студії яких багаті на ілюстративний матеріял і містять у собі нові і часто блискучі теорії, характеристичні свіжістю та оригінальністю приступности і уважає їх працю за найціннішу, зроблену на цьому полі за останні роки.

Дальше, одначе, треба спинитися на мало кому знаному питанні про московсько-білоруське „акання", бо це питання надзвичайно важне для розуміння давности московської та української мов.

Переказавши коротенько рецензію Шереха на книжку Вайяна, я мушу пояснити, що важливо й нового дає вона для нас українців. Найважніше питання, підняте Вайяном і критикою Шереха, є питання білорусько-московського „акання". Білоруси і москвини волзько-окського басейну всі „акають", тобто ненаголошене **о** вимовляють як **а**. Так, напр., замість **о**гонь вони кажуть „аґонь", замість **в**ода кажуть „вада" і т. п. Українці ніколи

не „акають" (хіба ті, що дуже обмосковилися). І навіть найстарші українські писані документи, тобто такі, що були писані на території великих князівств: київського, чернігівського, новгородського, псковського, галицького і Волині, як тільки було прийняте християнство, ніколи ніде не показують найменшого сліду „акання". Мало того, т. зв. церковно-слов'янська мова (або староболгарська), якою були написані священні книги Кирилом і Методієм у IX-му віці, теж не показують найменшого сліду „акання". Кирило і Методій були родом з Солуні в болгарській державі (Македонія) і працювали потім на Моравії. Коли б болгари чи навіть словаки і чехи тоді „акали", то „акання" перейшло б у переклади Євангеліз і Біблії в IX-му віці, однак, його немає там найменшого сліду. Вайян відносить „акання" до часів балто-слов'янських, тобто до часів гіпотетичної балто-слов'янської єдности. З того виходить, що тоді, очевидно, всі слов'яни мусіли мати „акання", і деякі слов'яни потім, після розпаду тієї єдности, стратили це „акання", а зберегли його ще й досьогодні тільки московини і білоруси. Московські вчені, а за ними Вайян говорять про єдність москвинів, білорусів і українців аж до XIII-го віку і, щойно в XIII-му віці українці відділились і тоді в них зникло „акання". Вайян повторяє це за московськими вченими. З цього виходить так, ніби всі три народи до XIII-го віку представляли собою нероздільну єдність, з одною, спільною всім трьом народам мовою, спільною культурою, спільною вірою і т. д. Коли б у нас були писані документи з IX-го віку, як у південних і західніх слов'ян, то ми могли б мати філологічні (мовні) докази чи в одну чи в другу противну сторону. Не маючи їх, однак, ми мусимо шукати не мовних, а інших доказів і потім зв'язати їх з пізнішими мовними даними. Отже, „акає" Білорусь, „акає" і Московщина, але не вся. „Акають" москвини, які заселяють басейн Волги і Оки, але ті москвини, що живуть на північ від басейну Волги зовсім не „акають", тільки „окають". Московські вчені філологи мають для того спеціяльну термінологію: вони розрізняють „севернорелікорусский" і „южновелікорусскій" говори (діялекти). Коли почуєте, як говорить північний великорос, то відразу приймете його за українця і тільки трохи згодом переконаєтесь, що це москвин. Як же це сталося, що південні москвини, — сусіди українців, які стратили „акання" — продовжають дотепер оце „акання", а північні москвини, що живуть дуже далеко від українців, загубили „акання" і, подібно до українців, „окають"? Московські вчені дають пояснення, однак вони незадовільні і то не тільки для одного Шереха, але й для інших. Як же пояснити ті дивні явища, а саме — страту „акання" і набуття „окання", розщеплення східньослов'янського стовбура на три окремі частини і т. п.

На „акання" і „окання" звернув увагу в 1927 р. совєтський етнограф Зеленін у своїй, німецькою мовою видрукованій, книзі: „Die Völkerkunde der Ostslaven", Берлін, 1927 р. Він у північних москвинах бачить таку велику відміну від південних, що уважає їх за окрему націю. Згаданий етнограф признає аж чотири „русских націй": північновеликорусску, південновеликорусску, білорусску і малорусску, при чому докоряє історикам, що вони признають лише три нації: великорусску, білорусску і малорусску. Правда, я не можу вірити совєтському Зеленіну, що він так і думає, як пише. Таким своїм твердженням він хотів зробити враження на німців, що між московським і українським народами є така мала різниця, як між північною і південною Московщиною.

Але звернімось до джерел XI-го віку, що вони кажуть. Несторів Літопис говорить: „Се бо токмо словінеск язик во Руси: Поляне, Деревляне, Ноугородці, Полочани, Дреговичі, Сівер, Бужане... Волиняне... А словенський язик і руський одно єсть" (Лаврентієвський Літопис під роком 898). Звернім увагу на те, що новгородці і полочани жили далеко, більше, як 400 кілометрів на північ від ріки Прип'яті, яка служила границею між Волинню і Литвою. З цього виходить, що Литва лежала між Волинню, Новгородом і Псковом. Літописець усі перечислені племена уважає за єдність, за близьких родичів. Про Білорусь не згадує. Він, правда, згадує про інші племена, напр., про кривичів, радимичів, вятичів, але їх до „словенска язика" не відносив. Дуже можливо, що літопис не відносив до „словенска язика" тих, що „акали", а тільки зачисляв тих, що „окали". Я так думаю тому, що новгородці і псковичі теж не лишили сліду „акання" в своїх писаних документах. Але писані документи походять у нас тільки з XI-го віку

і для ранніших часів треба шукати інших джерел. Тут нам на допомогу може прийти археологія, бо вона обпирається на фактичні джерела. Я наведу тут слова покійного московського чільного археолога Спіцина, який свої висновки зробив на основі студій матеріялів з сімох тисяч могил, розкопаних графом Уваровим у центральній Московщині. Він пише: „В X-му віці ростовська область (центральна Московщина) заселена була значними масами смоленських кривичів, що займали не лише Ростов (Ярославський), але також Ярославль, Суздаль, Юрьєв і Переяслав (Залєський), а в XI-тім і XII-тім віках цей край, крім природного приросту населення, побільшується ще й асиміляцією тубильців (східніх фінів) і новим припливом тих же самих кривичів, як смоленських так і двинських, але ані вятичі, ані радимичі, ані сіверяни не мали ніякого відношення до вищезгаданої области".

А дальше пише: „Могил X-го віку, які можна було б приписати південнорусским і середньорусским (українським і білоруським) племенам у Володимирській (центральномосковській) області нема". (Спіцин — „Владимирскіє кургани", ст. 168-171). З другого боку літопис перечисляє тих тубильців, про яких згадує Спіцин, що вони були асимільовані. Були це східньофінські племена: чудь, весь, меря, мурома, мордва, мещера, череміси, мадяри і т. п. Ці племена й досьогодні ще не зовсім змосковщені, досі залишились на своїх первісних місцях і совєти з цих залишків потворили багато всяких „автономних республік". Про те, що ввесь волзький басейн був зайнятий тими ж фіно-чудськими племенами, найкраще свідчать назви тих рік і річок, притоків Волги, які не зрозумілі для ніякого слов'янина, але добре зрозумілі для кожного фіна. На те вказали давно вже такі вчені, як: москвин Середонін („Историческая географія", 1916 р.) і російський німець Vasmer („Beiträge zur historischen Völkerkunde Osteuropas", вид. I-ше і 2-ге в 1932 і 1934 рр.). Отже, з того виходить, що Московщина, тобто область волзько-окського басейну була заселена тубильцями—східніми фінами і, починаючи з кінця X-го віку, була змосковщена смоленськими кривичами, а пізніше двинськими з цим характеристичним „аканням", яке стало типовою прикметою т. зв. південновеликорусскої нації, згідно з Зеленіним. Але ми вже вище сказали, що північні великоросси, тобто ті, що знаходяться на північ від волзького басейну, „окають". Звідкіля взялась у них така відміна? Очевидно, що мовна слов'янізація фінських тубильців на північ від волзького сточища була зроблена не „акаючими" кривичами, які пізніше стали себе звати білорусами, а кимсь іншим. З історії ми знаємо, що Новгород Великий вів дуже інтенсивну торгівлю з північно-східніми фінами і мав серед них факторії (торговельні контори). Він, правда, вів велику торгівлю також по Волзі з персами, але це тільки до кінця XI-го віку, поки на Волзі не утворилося князівство Тверське і на Москві-річці — князівство Московське, які заступили новгородцям дорогу до Персії та Кавказу. Тоді йому лишилася вільною тільки дорога на північний схід, на північну Двину. Новгородці, завдяки своїй вищій культурі, слов'янізували північно-східніх фінів, де пізніше були ґуберній — Володська, Архангельська аж до Біармії (фінської пермської держави). Ще інтенсивніша слов'янізація цих північних фінів почалася, мабуть, після зруйнування (Іваном III-тим і Іваном IV-тим) Новгорода і Пскова в XV-му віці. Тоді новгородці мусили масами втікати до своїх старих факторій і оселятися там на постійно, будувати кріпості і церкви, які й досьогоднішнього дня вражають глядачів своєю красою. Вони принесли туди і свою поезію-биліни, які збереглися там і дотепер. І то дивне, що збереглись найкраще у тих фінів, що не вміють балакати по-російському. З тих утікачів і розрослося там на півночі населення, уже перемішане кровно з фінами і тому ставши московським або великорусским, одначе, воно не „акає", але „окає", і то так сильно, що навіть самі московини відгородили його від себе, назвавши його мову „північновеликорусским діялектом". Інакше, як тільки в слідуючий спосіб, не можемо собі пояснити північного „оканя". „Окання" могло бути перейняте фінами тільки від „окаючих" народних мас, а такими не були ні „акаючі" кривичі-білоруси, ні „акаючі" москвини, тільки „окаючі" новгородці і, мабуть, частинно псковичі.

Що ж тепер перед нами розкривається? Київська українська держава „окала" ще в IX-му віці, як і південні і західні слов'яни, так як і Новгород і Псков. Московський нарід навчився говорити слов'янською мовою і одночасно „акати" щойно починаючи

з X-го віку і далі, тобто пізніше. Раніше „акали" тільки кривичі-білоруси і, мабуть, такі племена, як радимичі і вятичі, яких літопис виводить з Польщі (від Лехів), але до „словінского язика" не зачисляє. Виходить, що українські племена ні від якого пня, спільного колись з москвинами не відділялися, бо сама московська мова виникла щойно в X-му віці, як це говорить Спіцин, як результат русифікації волзьких фінів білорусами-кривичами, яких літопис не уважає за слов'ян. Коли кривичі стали білорусами, тобто слов'янами, невідомо. Хто були кривичі?

Тому, що в XI-му віці недалеко Москви жило безумовно литовське плем'я ґолядь, приходиться думати, що білоруське плем'я, краще білоруський нарід витворився завдяки слов'янізації литовських племен, які жили на лівому березі верхнього Дніпра. Хто слов'янізував кривичів, тобто литовців, бо кривичі були литовцями, і коли вони були слов'янізовані — невідомо. Але коли ми подивимось на пограничні переходові діялекти між білорусами і українцями, то побачимо, що це переходове пасмо займає 100 кілометрів ширини. Спочатку знайдемо дуже малі домішки білорущини до української мови, але пізніше ті домішки ростуть у напрямі на північ і по середині досягають 50%. Дальше на північ стає більше ознак білоруських, а далі мова переходить у чисто білоруську. Кривичські, тобто литовські, мовні ознаки зникли але залишилось у них тільки „акання", яке належало литовцям, як і майже всім індоєвропейцям, а особливо східнім індоіранцям, які не розрізняли таких звуків, як **а**, **е**, **о**, і замість останніх двох уживали перше **а**. Вони вимовляли, напр., „agni" наше — **о**гонь. Білоруси і москвини зберегли це **а** і говорять „**а**ґонь". Ще в XI-му віці серед кривичів-білорусів недалеко Москви жили деякі литовські племена не слов'янізовані, як, напр. ґолядь. Вони пізніше слов'янізувалися. Аналогічно змосковщилися (тільки ще не зовсім) фінські племена в самім серці Московщини, як, напр., меря, мордва, мурома, але явно впливали на культуру Московщини. При кінці XIX-го і на початку XX-тих віків мордський жіночий костюм був дуже модний серед московського жіноцтва і навіть проникав на Україну через модні журнали.

Оте, „акання", — особистість чисто фізіологічного характеру, яке належало литовцям, утрималося, коли ці литовці перейняли колись, дуже давно, слов'янську мову і слов'янізувавшися стали білорусами. Вони зберегли ще свій білявий індоевропейський тип антропологічний. Цей сам антрополічний тип зустрічається і в західній частині Московщини, заселеній за словами Спіціна, як смоленськими, так і двинськими кривичами.

Там у них (білорусів) і в західній частині Московщини) і ріст високий і той білявий тип, що так подобається німцям і французам. Там, однак, де знаходиться вже сильне фінське підложжя, там і волосся темне і ріст низький. Фінське населення внесло в московську мову теж зміни, але інші, як „акання". Воно ані чужого „окання", ані чужого „акання" не змінило. Тому північні москвини, як уже вище сказано, „окають", а південні „акають" і це показує, що москвини **ніколи нічого спільного з українцями не мали і не відділялися від якогось спільного з українцями пня.** Українці навпаки — мали **свої** особливості, оте „окання", мабуть, п'ятьсот літ раніше, як прийняли християнство, як і інші слов'яни. Належало б ще додати, що там, де українці вживають **і**, москвини вживають **є**, напр., ліс і „лєс". Це не нова українська особливість, а стара і для того є багато доказів. На це вказують помилки літописних переписчиків. У свій час наш Київський академік А. Кримський вибрав усі такі випадки з наших літописів, але опублікувати цю свою працю не міг, бо був би зліквідований. Я можу представити декілька прикладів, узятих мною з Лаврентієвського списка нашого літопису, виданого під редакцією Шаматова з паралелями взятими з Хлєбніковського списку. Отже, там поставлено „**ять**" де треба **і**. Під роком взяття Корсуня там стоїть: Мэдянэ *) капищи і конэ мэдяны, повелэ; під роком 1139 — половцэ; під роком 1142 — „поимша Всеволодъ городы Дюргачевэ, конэ, ѡвцэ"; під роком 1147 — „вниде в Черниговъ" (а в Хлєбніковому списку: Чернэговъ); під роком 1148 — Вятичэ, Медвэдицэ (а в Хлєбнік. списку: Медведици), биричэ, Медвэдицэ (Хлєбнік. список: Медведици); під роком 1149 — Вятичэ; рік 1144 — Канэвьская, своэ; рік 1149 — вси (а Хлєбнік. список: всэ), вэдэвъ (Хлєбнік. сп.: видэвъ, Андрэй).

*) Знак „янь", якого не маємо, заступаємо знаком „э".

З того виходить ясно, що там, де на Україні вимовлялося **і** — наші літописи писали **„ять"**, а часом також і **и**, бо вони так чули **і**. Тому і в „Слові о полку Ігореві" скрізь, де стоїть **„ять"** — треба читати **і**, а не **є**, як робив це Віктор Петров, цитуючи „Слово" в своїх працях, бо стояв на московських позиціях. Треба читати „Слово" так: „Не ліпо лі ни бяшеть, братіє, воспіти старими словеси..." і т. д. Це „Слово" приписують собі і москвини і білоруси, але воно написане українцем, в чисто старій українській мові, і в нім не слідно аж ніяк „акання", а з другого боку скрізь там, де чути м'яке **і** поставлено **„ять"**, чого ніде нема в московськім діялекті і не бувало. Коли б москвин, переписуючи, помилився, чуючи **є** там, то він би ставляв там **є** = ě, бо в нього **є** чується, як вузьке ě, а не як на Україні, де воно вимовляється, як йотоване. Ця вузькість вимови московського **є** = ě, особливо чується в співі, спеціяльно оперному, як і церковному.

Москвини, починаючи з XV-го віку, замість назви „Московія" для своєї держави, почали помалу заводити назву Россія, а Україну вони звали „Черкаси", а пізніше ввели для себе назву „великороси" і „Великоросія", а для України „Малоросія", це вже в XVI-му віці.

Грецька назва „οι Ρως" (гой Рос) застосовувалася греками виключно до Київської Руси. Що торкається спорідненості, то між москвинами і українцями **не існувало ніякої кровної спорідненості** і Москва не має ніякого наукового обоснования, а тому не має і права звати себе „старшим братом" і взагалі яким би то не було „братом", бо немає спільности ані кровної, тобто антропологічної, ані етнічної, ані культурної, ані історико-релігійної, ані соціологічної.

Слов'янізація литовців-кривичів була, очевидно, зроблена якимсь племенем, яке посувалось з півдня на північ, тобто вверх по Дніпру і тому дало лівій притоці Дніпра біля Києва назву **Десна**, що значить **права**, а потім значно вище лівій притоці Дніпра дало назву **Шуя**, тобто **ліва**. І це було тоді, коли ще слова права і ліва не були знані цьому племені.

Д-р Д. ДОНЦОВ

„МІСТИКА" І „РЕАЛЬНЕ ЖИТТЯ"

(З третього розділу, частини третьої, книги „Націоналізм")

Розуміння української ідеї, як ідеї всеобіймаючої означає і її ролю в щоденному життю. Дві противні ідеї можна погодити в подвійний спосіб: або підпорядкувати їх одній спільній, „вищій" ідеї, на підставі обопільного порозуміння, або на підставі взаємовідношення сил. Перший спосіб стремить до угоди, другий — до повалення ворожої ідеї. Фр. В. Ферстер зве перший спосіб „федералістичною політикою", назва для нас дуже щаслива, вона об'єднує собою програму і тактику нашого провансальства.

Виходячи з цієї точки погляду, українство все протиставляло: „містику" і „реальне життя", програму максимум і мінімум; відхрещувалось від „далеких ідей", стремлючи до „досить благополучного життя", застерігалося проти „висовування чисто маніфестаційних гасел", які відвертають увагу від „реальних щоденних справ"; все „пристосовувалось" до „сили народу", до моментального стану національної свідомости, до існуючих політичних границь; протестувало проти „зараннього рішення справ дальшої будуччини", радило годитися з „людьми інших максім", „оминати великі програми", щоб осягнути „малі реальні здобутки". Розгортати ті „шумні гасла" могли лише „схоластики" і „теоретики, хворобливо перейняті національним почуванням". У нас все висували сучасне, відпихаючи на задній плян майбутнє з його інтересами ненароджених, не „категоричний іператив національного обов'язку, а фактичні, в умовах даної дійсности, потреби мас" (27), „без жадної мисли" цілковитого заперечення чужої ідеї, проти „порушування високополітичних справ", за „програму на дану годину", проти „дражнення" сусідів, проти висунення кличів, що не можуть „здійснитися тепер", або яких „нарід не розуміє".

І в цьому була головна причина страшної кволости українства. Не можна протиставляти собі загальну ідею і працю над щоденними потребами мас, останні треба підпорядкувати першій, а не робити з них самоцілі. Ось де їх синтеза...

Сама боротьба за „реальні наслідки" з нехтуванням ідеалу призводить лише до затертя його в психіці мас, отже, практично до моральної демобілізації нації, до погодження з іншою ідеєю. Що давало силу польським і російським культурникам на Україні? Те, що кожний з них, урядовець, священик чи учитель ішов до нас не лише задля „лакомства нещасного", але як носій вищої ідеї, що одушевляла його дрібну працю і мала скультивувати „дикі поля". Наші діячі йшли не задля будування України, лише для ширення гуманних ідей, письменности, постачання дешевшого краму в кооперативах, для вияснення святого письма масі, без загального ідеалу, який надхнув би і надав би вищий зміст їх роботі.

„Замки в повітрі" Шевченка, „фантастичні омани"

— без них не обходився на своїм шляху жоден нарід, що прагнув ліпшого майбутнього. Не критися з тими „замками в повітрі", а тримати їх образ у повітрі стало перед нацією, координуючи їх зусилля так, щоб вони зблизили її до перенесення цих „замків" на землю. Нагадувати їй про них, єднаючи з ними „реальні щоденні справи", накидуючи пасивній масі цей містичний ідеал.

Як віра втілюється в церкві, так національна містика — в політиці. „Все починається з містики — каже Пеґюї — і все кінчається політикою", все починається „шумними ідеями" і кінчиться щоденною працею. „Справа полягає в тім, щоб у кожній системі містику не з'їла політика, що зродилася з неї" (28). Щоб кожний крок „щоденної праці" був надхнений великою „містичною" метою.

„Малі реальні здобутки" не ворожі великим лише тоді, коли йдуть у дусі й по лінії останніх. Малі здобутки, що тратять з ока остаточну мету, лиш збивають націю з її шляху. Коли „реальні здобутки" реклямуються, як противага ідеалу, як остаточний щабель, коли навчають маси задовольнятися малим, коли відбирають віру в можливість осягнення ідеалу, вбивають волю йти до нього, — вони є шкідливі. „Малі реальні здобутки" — це отрута для народу. Коли такі гасла, як „добра пожива і відпочинок після праці", „малий кусок чорного хліба", „досить благополучне й щасливе життя" — висувають, як самоціль, то такі „здобутки" є смертельні для нації. Лише зв'язані з щоденними потребами нації „маніфестаційні кличі", велика „містична" ідея, яка переймає всі щоденні зусилля нації, (ідеї 1789 р., Italia fara da se..., Росія в Константинополю, Польща від моря до моря) надає глибший сенс щоденним змаганням народу... Нема небезпеки, що всеобіймаюча „далека" ідея, „відверне нас від боротьби за реальні здобутки", лише що боротьба за ці „здобутки" відірве нарід від думки про „далеку ідею", спихаючи його поволі до ролі племени.

Я говорив про всеобіймаючу ідею, як про услів'я, конечне для піднесення нації. Але цього не досить сказати. Так само, як кожний „конвульсивний рух", не надхнений великою ідеєю, є безплідний, так і **велика ідея безплідна, коли не спирається на своїм національнім патосі.** Без ідеалу не може жити нація, в якім, наче в осередку, горів би запал і надія народу, який стояв би понад усе дочасне, не знав би жодних „чому". Але таким ідеалом може бути тільки ідеал, що є вірним перекладом підсвідомої волі до власновладства **якраз цієї нації**, що черпає свій зміст не з гасел підірваної доктрини, лиш з цілости власних потреб народу, з його ґеографічного положення в світі, його минулого, традиції, історії та психіки. Не вільно виводити свого ідеалу розумом владним без віри основ", не вільно приймати за добре те, що ми „логікою розсудили", що воно добре. Не вільно створювати собі абстрактно цей ідеал, „придумувати логічно ідеальний устрій", „вільний від споминів історії" та „зрослих на історичнім ґрунті інтересів, звичок та інстинктів", не можна приймати за ідеал підірвану концепцію „науково обґрунтовану і логічно доведену". Абсурдом є ставляти замість „національства", власного права якісь темні ідеї „всесвітньої людськости", або ідеї людяности і до них припасовувати ідеї нації. Всім тим абстрактно-розумовим доктринам треба проголосити безпощадну війну, бо вони лиш калічать націю, відбираючи розмах її стремлінню, паралізуючи її порив.

„Добрий закон повинен бути добрий для всіх людей, так само, як добра геометрична теорема добра для всіх", — це глибоко помилкові слова великого Кендерсе... Кожна нація має свій власний закон, свою власну правду і повинна лише їм коритися. Модерна соціологія, застосовуючи засади біології до суспільного життя, каже, що „треба зректися поширеної звички дивитися на якусь установу, звичай, моральну норму так, ніби вона була сама в собі і через себе добра або зла для всякого суспільного типу". Для кожного суспільного типу є свій критерій добра і зла, здоров'я і хвороби. Драстично висловлює цю саму тезу російське прислів'я: „что русскаму здорово, то немцу смерть". Ось ця біологічна і соціологічна правда каже нам відкидати всі ідеали, якими нас годувало українське провансальство, збудоване на відірваних „загальнолюдських ідеалах" або на почуванню себе „органічною частиною загального (і чужого) цілого".

Нас учили, що наші гасла повинні йти „від інтелекту", не „з чуття, з настрою". Якраз навпаки... Національна ідея лиш тоді увірветься, як могутній чинник у життя, коли у ній сполучені щасливо обі частини: чуттєва і розумова, коли інтелект міцно сполучений з народним інстинктом і сумлінням. А це можливе тільки тоді, коли зміст ідеї, коли національний ідеал не є чужий, абстрактно виведений та їй накинутий, інакше він не запалить в її серцю вогню захоплення.

Нація, що приняла чужу ідею, — є як м'яке залізо, як індукційний маґнет. Треба, щоб тиснення чужої ідеї ослабло чи устало, — і нація тратить у собі „маґнетичну енергію". Коли нація хоче стати як сталь, напоїти себе сталою маґнетичною енергією, — мусить черпати її у **власній** ідеї.

„Ми й знаємо, а тільки не хочемо" — ось формула відношення до чужого ідеалу члена народу, якому цей ідеал насильно, „розумом" накидають. Саме „знаю" без „хочу" безплідне бо не перше, а останнє є двигуном у громадськім житті. Це „хочу", що „сидить у печінках" нації нагально домагається власного „знаю", а коли його не знаходить — стає нездібним до руху. Коли розумове поняття про світ і його оцінка не базується на нашім світовідчуванні, коли напрямок, по якім іде нація, який вибрав її розум, не є дорогою, про яку мріє її серце, коли розум і почування, логос і ерос у незгоді — найкращі зусилля нації лишаються безплідні. Нація стає або цілком знаряддям чужої ідеї, тобто йде за нею механічно, без внутрішнього підйому, або повстає проти аномалії і розриває дике сполучення свого „хочу" з чужим „знаю". Бо „людина може хотіти лиш

те, що любить", а любити може лиш своє (29). Цих „знаю" безліч перемандрувало по нашій території, по душі нації, починаючи від Адама Киселя, через Куліша, через наш інтернаціоналізм, аж до монархічних апологетів „европейського сходу" і „трьох галузок руського народу", або галицької „автономії"... Гоголь міг тричі гукати, що Москва — це його „родіна", (це було від розуму, від „знаю"), але (як казав Достоєвський) він не міг знайти в тій Москві ні одного ідеалу, з якого б не глузував (це було від „хочу"). „Росія (в його) голові розсипалась і розліталась, (він) ніяк не міг зібрати її в одне ціле". Як тисячі інших у чужім „знаю" він не міг дати нічого позитивного, лише негативну критику. В нас хотіли знайти синтезу між „знаю" і „хочу", одні („ніжні") в рідній рясі, відмовляючи в ній чужий „отче наш", другі („просвітяни") — навіть для вигоди вбирали чужу рясу („я повторяю чужі слова і кажу, що це мої, що це з душі", в Семенка). Одні лишилися провінціональними націоналістами, другі за всяку ціну прийняття „шумної" ідеї ставали перекінчиками, Але ані патосом „ніжности", ані ренеґатства не можна перемогти провінції. Її переможемо не коли лишимося в думках „органічною частиною чужого цілого", лиш коли свою частину піднесемо до значення цілости. Коли на своїм підсвідомім „хочу", поставимо своє ж таки яскраве, сильне й зачіпне „знаю".

Щоб великий всеобіймаючий ідеал нації міг сполучитися з могутнім національним інстинктом, він мусить черпати свій зміст не у відірваних засадах інтернаціоналізму, космополітизму, соціялізму, гуманізму, лиш у тайниках національної психіки, в потребах нації, в її емотивній, ірраціональній волі до життя і панування. Осміяна філістрами філософія брітанського right or wrong, my country!, або німецького Deutschland ueber alles, повинна стати нашим гаслом. Бо лиш той ідеал добрий, що спирається на національнім інстинкті, який ставить себе понад усе партикулярне й дочасне, дрібне, який лучить минуле з майбутнім і не зупиняється перед жодними зусиллями. У цьому відношенні доктрина, що розвивається тут, як суто націоналістична, протиставляється яскраво і правому і лівому провансальству, яке виразно застерігалося проти „націоналізму", протиставляючи йому вузький ідеал тої чи іншої кляси або провінції.

На цьому націоналізмі, на цьому пристосуванні національних наказів до вдачі і психіки нації, повинні ми збудувати цілу наші ідеологію: політичну, суспільну, культурну, релігійну. Це пристосування значить у першій лінії безоглядне утвердження іманентної кожній нації волі до життя й росту, а дальше — плекання і розвій нашої психіки, які постали з нашої історії, з нашого положення крайного сходу окциденту. Ці перші — це західньоевропейської концепції родини, громади, власности, це засади органічности нашої культури, особистої ініціятиви, соціяльної окресленности й виразности, оформованости, ієрархії, не числа, особистої активности, не її уярмлення, моменту продукції, не розподілу, організації, не анархії, ідеалізму, не матеріялізму. „Скрізь де панує европейський дух — каже Поль Валєрі — спостерігається максимум потреб, максимум праці, максимум видатности, максимум амбіції, максимум могутности, максимум змін у зовнішній природі, максимум зносин і виміни... Цікаво, що европейця не означує ні раса, ні мова, ні звичаї, але стремління і розмах волі"... (30).

Перенесений у сферу конкретних відносин цим ідеалом були б для нас: суверенність і „імперіялізм" у політиці, свобідна від держави церква в релігії, окциденталізм у культурі, вільна ініціятива і розріст в економічному житю. Коли запитаються, яка ж кляса буде втілювати ті ідеали? Не пересуджуючи дальший розвиток України, я відповім, що на разі та, яка творить більшість нації, тобто селянство. Ані шляхта, ані пролетаріят, ані своєю чисельністю, ані моральною вагою, носіями ідеї українського власновладства стати не можуть. Село було борцем за цю ідею від 1917 р. і на ньому ця ідея і тепер повинна опертися. Всі закиди, що роблять селянству, як клясі політично байдужій, замкненій у своїм малім світі, робили їх також колись і буржуазії. Але це не заважило їй зайняти місце шляхти... Не вести „хлопа", не погорджувати його упертістю, ксенофобством, а лиш ушляхетнити ті інстинкти великою ідеєю, замінити вузькогедоністичний характер національно-творчим, погодити їх з прагненням великої правди і з запалом до втілення її в життя, з ідеалом не „ужитя", а „здобування".

Але для втілення цього ідеалу потрібний власне цей „розмах волі", а для нього — повний розрив з дотеперішньою ідеологією провансальства. Ідеології останнього (провансальства) і того націоналізму, який розвиваю тут, не можна погодити з собою. Уживання і панування, сімбіоз і власновладність, гармонія і контрапунктивність, оборонність і агресивність, скептицизм і доґматизм, мінімум і максимум, матеріялізм і романтизм, нарід і нація, юрба та ініціятивна меншість, „стихійність" і активність, толеранція і виключність, раціоналізм та ірраціоналізм, партикулярність і загальність та всеобіймаючість, розум і воля, провінціяльство та всесвітянство і націоналізм — ось у якому протиставленні можна уняти суть обох націоналізмів. Засади чинного націоналізму, який скрізь підкреслює момент волі, влади і аґресії — є запереченням дотеперішніх засад „розуму", „стихійности" і „порозуміння", є цілковитою суперечністю драгоманівщині. Засадою останньої (драгоманівщини) були „раціоналізм в культурі, федералізм у державі, демократизм у громаді". Чинний націоналізм каже: органічність і віра в культурі, власновладність у державі, провідництво, ієрархія в громаді. Там щастя маси — було змістом життя, клясова боротьба — життєвою формою, безвірність — життєвим духом. В чиннім націоналізмі: змістом життя є активність і могутність нації, життєвою формою — національна боротьба, а духом життя — „романтика", віра. Там патріотизм був „важке ярмо", не „сантимент", тут він повинен стати власне

„сантиментом", власновільним поривом, запалом, поза яким нема ні щастя ні розкоші.

Уважний читач спостеріг, що чинний націоналізм не заперечує синтези різних засад, лиш приходить до неї зовсім іншим шляхом. Він теж приходить до синтези універсалізму і націоналізму, інстинкту і розуму, традиції і нового, реалізму і ідеалізму, народу і меншости, життя і волі, але підкреслює якраз той момент, який лишало в тіні у своїй синтезі провансальство. Головний елемент, який обіймає цілу ідеологію чинного націоналізму — це момент панування, влади, активности, всупереч домінуючого моменту провансальства, уживання: пасивність та підпорядкування обставинам, відірваним засадам, партикулярному, народу, чужим ідеям там, і активне накинення їм себе тут. Це те, що я назвав би **новою ідеологічною підставою** тих зусиль націй, яких вимагає від неї час.

Від цих зусиль наша нація не сміє увільнитися, не сміє замкнутися у своїх тісних межах. „Нація, що замикається в стараннях про свої тісні справи, не грає вже загальної ролі в світі. Нація може панувати лише через універсальні сторони свого генія" (31). І ці „універсальні сторони" (про які була мова в II-ій частині) чекають на свій буйний розвій, бо ми бодай у потенції не є нація-провінція. Цей „розмах волі" жив у наших предках, у великій ідеї колонізації Лівобережжя, в самій геніяльній ідеї опанування Чорного моря, в боротьбі з північчю. Подібні завдання стають наново перед нами.

Від редакції: Читачів, що заінтересовані книгою д-р Д. Донцова „Націоналізм" повідомляємо, що Товариство Української Студіюючої Молоді ім. М. Міхновського перевидало цю цінну книгу для студійних цілей і там її можна набути. Можна це робити також за посередництвом нашого В-ва.

УСПІХИ ГОЛОВИ ЦК АБН, Я. СТЕЦЬКА, В КАНАДІ

Ще на початку березня ц.р. на американський континент прибув відомий діяч Українського Визвольного Руху, Голова Антибольшевицького Блоку Народів—**Я. Стецько**. Головна ціль поїздки Я. Стецька спрямована на посилення розвитку антибольшевицького руху на американському континенті по лінії концепції АБН. Перебуваючи зараз в Канаді, Я. Стецько успішно проводить свою політичну діяльність, зустрічаючи серед українського і чужинецького населення зрозуміння й підтримку. Канадська англомовна преса присвячує Я. Стецькові і АБН-ові дуже багато уваги та інформує загал про всі антибольшевицькі маніфестації, що відбуваються з приводу приїзду Я. Стецька до Канади, на яких він виступає особисто. Досі щонайменше десять канадських радіостанцій з власної ініціятиви передали своїм слухачам інформації про Я. Стецька, АБН, його цілі, та про український визвольний рух. Подавали і зміст промов виголошених Я. Стецьком на маніфестаціях. Усі радіопередачі подані в дуже прихильному відношенні до поневолених Росією народів, об'єднаних в АБН. Крім цього Я. Стецько виступав сам по радію, промовляючи досі з вісьмох радіостанцій.

Тут передаємо скорочений переклад радіоавдиції канадського радіо в Саскатуні:

„Багато з вас, що слухаєте сьогоднішньої авдиції, мало нагоду а може й читало в журналі „Меклін-Маґазін", з 1-го травня, статтю під заголовком: „Герой переслідуваних людей". Стаття розпочинається такими словами:

„Сьогодні, десь в Европі, людина без матеріяльних засобів, з прізвищем Ярослав Стецько, продовжує протягом двадцяти років не виповіджену, але фактичну боротьбу проти Совєтського Союзу. В тому часі, коли найбільший в історії Союз Націй розважає, так непевне завдання, як здержати комуністичну експансію, Я. Стецько, рискуючи кожного дня своїм життям, переводить це велике завдання багато кращими засобами... їхньою (народів АБН — Ред.) метою є розвалити й перемогти Росію зсередини".

В неділю пополудні, в міській залі Ріджайна, я був присутнім на зборах Організації, очолюваної Я. Стецьком. Багато з Вас не було поміж зібраними, щоб послухати історії Антибольшевицького Блоку Народів. Це було якраз ясне й соняшне пополудне, майже загарна погода, щоб брати участь у зборах, але справи, дискутовані на них, можуть одного дня в однаковій мірі грати величезну ролю в обороні свободи всіх тих приявних на зборах, як теж і тих, що грали в цей час ґольфа, виїхали на прогулянку чи відпочивали на сонці. Через дві години я прислухувався промовам у незрозумілих для мене мовах, слідкуючи за ними при помочі коротких, зазделегідь доручених перекладів.

Перед нами розкрилась історія сміливого об'єднання т. зв. Антибольшевицького Блоку Народів, діючого за залізною заслоною. Я. Стецько, здавалося б, виснажений і несміливий Президент, що оминув нацистських і комуністичних куль, але все ж таки зазнав фізичного ушкодження будучи ув'язненим у концтаборі, говорив повільно про цю небезпечну роботу яку виконує АБН.

Ярослав Стецько, колишній прем'єр України під час її короткої самостійности, звернувся своєю українською мовою, глибоким, часто гортанним голосом, до приявних і думками помандрував до Европи, до Азії, поза залізну заслону аж у Сибір, там, де животіючі нації, запроторені в тюрму, якою являється цілий СССР. В червоні концтабори, куди засилають членів усіх націй, катують та примушують до масового невільництва.

Так, це говорив холодний, великий гнів поневолених націй, це був крик у темряві про жертви комунізму, про які писав Уіттекер Чемберс, а який відбивається гомоном у словах того, що не може забути

своїх трьох безпосередніх попередників, упавших у боротьбі і з рук червоних аґентів...

Канадійці, що привикли до неприємних подій сьогоднішнього світу, до викликаючих большевицьких намагань опанувати й поневолити світ, канадійці, що сприймають волю, як річ самозрозумілу та вірять, що такого (поневолення) не може бути в Канаді, канадійці, що не є жертвами комуністичної пропаґанди, повинні щонайменше здригнутися, якщо не заінтересуватися цим дивним фактом нашого самозадоволення і майже цілковитої апатії, фактом — що є ще люди, які відмовляються забути про свої страждання і про своїх поневолених братів за залізною заслоною. Люди, що рискують собою, шоб допомогти своїм друзям не побожною банальністю, а акцією.

Члени АБН не погодилися з ніби то необхідним торгуванням націями і людськими душами, за що ми у вільному світі у великій мірі несемо відповідальність, бо брали участь у цих торгах, надіючись, що усмирнюючи цим Сталіна, купуємо мир за кривавi гроші, за волю інших націй.

Я думав про всі ті народи та про те все, що одного дня може статися нашим прокляттям, як що ми в дальшому будемо вірити в добрі наміри підступних комуністичних лідерів.

Я думав про всі ті народи, яких стремління — стремління Антиболшевицького Блъоку Народів, передано зборам у міській залі Ріджайна в неділю пополудні".

Далі „спікер" подає докладні й широкі інформації про АБН, його цілі і діяльність. Закінчує свою авдицію таким висновком:

„Пані й панове, цей дзвінкий визов, що в дійсності є закликом до зброї, може нам бути зрозумілим тільки тоді, коли будемо пам'ятати, що АБН вірить у неминучість третьої світової війни. АБН бере за підставу своїх поглядів заяви Сталіна та його попередників, що заповідають неминучість третьої світової війни, хіба що Західні держави попросту насліпо виконуватимуть та підпорядковуватимуться наказам комуністичних лідерів.

Сам АБН, очевидно, не має найменшого наміру розпутати світову війну. Перш за все АБН старається при помочі політичних засобів вдержати віру в освободження поневолених націй. Вони (народи АБН) послаблюють большевизм при помочі своїх організацій засобами партизанської війни такої, яку, напр., проводить підпілля в Україні. Вони завдають багато праці та турбот совєтській армії і сталінській поліції. Це якраз може одна з найбільших турбот під сучасну пору для червоних лідерів.

Якщо взагалі є можливим оминути третю світову війну, тоді АБН є найсильнішим союзником Об'єднаних Націй та Атлянтійського Пакту.

З ПРЕСОВОГО ФІЛЬМУ

НОВА НАЇВНА ПРОВОКАЦІЯ

Вправді ми вже привикли читати в совєтській пресі різні фантастичні звідомлення, та все ж таки нераз дуже важко бути нездивованим. Знаємо, що вістки совєтської преси, призначені для користування за кордоном, противорічать дійсності, але совєтські пропаґандисти переконані, що західня преса приймає і опубліковує всякі небелиці. Та віримо, що з часом західні збирачі вісток стануть також більш обережними.

В московських „Ізвєстіях" з 25 березня 1952 р. стрічаємо сенсаційне звідомлення, в якому подається, що серед державних архівних документів, знайдених в Ужгороді чи Хусті, відкрито докази американських інтриґ ще в 1918-19 рр. На основі цих „документів" большевики твердять, що американці вже в тих часах удержували шпигунську сітку на терені Карпатської України, основану полк. Бенямином Паркером, який у свою чергу висилав перебраних за священиків шпигунів поза лінії червоної совєтської та мадярської армій, та що Карпатська Україна була тоді вжита, як „база ворожої інтервенції проти Росії" і тому сталася частиною новоствореної Чехо-Словаччини.

У зв'язку з цим, автор згадує президента Вілсона, що на ділі ніколи не говорив про Карпатську Україну і напевно ніколи не чув, що буцімто „закарпатці домагалися злуки зі своїми братами в Росії".

Авторові не важко писати про нікому невідомі „документи", автентичність яких треба щойно доказувати, але, одначе, для нас це є дальшорядною справою. Для нас важне передусім те, на чию наївність розраховує оте совєтське звідомлення; для кого з американських русофільських кругів воно призначене?

Нам добре відоме російсько-большевицьке вміння постачати різні потрібні їм „документи", але важко собі уявити так наївного читача, на якого розраховує це останнє большевицьке „відкриття".

В 1918-19 рр. не існував жодний Совєтський Союз. Між західніми землями України та Карпатською Україною на одному боці і Росією на другому боці — простягалася тисячами кілометрів Українська Незалежна Держава. Неможливим, отже, є твердження про будь-яку „унію" з Росією.

Після відомого „Маніфесту" з вересня 1918 р., перетворено Австро-Угорську Монархію у федерацію, а народи Австро-Угорської корони були уповноважені обрати собі свої власні сойми та організувати свої національні уряди. Аристократично-свідомий імператор Карло дуже помилявся надіючись, що народи

вже не існуючої його імперії об'єднаються довкола нього і Габсбурської Спільноти. Його мильні розрахунки були довершені на острові Мадера, про що альянти подали йому до відома способом ясним, хоч болючим і драстичним.

Новостворена Українська Держава мала своє Представництво при Імператорськім Уряді у Відні, а українці, що були під Австро-Угорщиною, були щоденними гістьми цього українського Представництва. В Бересті Литовському при підписуванні договору з Україною — уряд, вже тоді хитаючоїся Австро-Угорщини, приобіцяв у спеціяльному протоколі об'єднати в одну цілість усі етнографічно-українські землі, що були під пануванням австрійської корони. Але під польськими впливами уряди Черніна і Буряна не додержали цієї обіцянки і її санкціонувала щойно згадана „імператорська проклямація".

Після закінчення війни і після „революції" у Відні, що була на ділі тільки зміною варти — українці, що були під Австро-Угорщиною, тобто „королівство Галичини і Льодомерії", „князівство Буковини" та карпатці, об'єднані в Національній Раді, що зібралась у Станиславові, розпочали основну працю над створенням Незалежної Держави. Дня 21 жовтня зібрались Народні Збори, а 23 жовтня 1918 р. їх Голова, попередний делеґат „райхсрату" у Відні Д-р Є. Петрушевич довів до відома австрійському прем'єр-міністрові Гузарекові про рішення Національних Зборів створити Українську Державу під назвою „Західньо-Українська Народна Республіка". В зв'язку з тим сформовано найвищі органи нової держави: Національну Раду Міністрів. Головою Держави обрано д-р Є. Петрушевича. 1-го листопада опановано столицю Львів та звільнено з постів попередніх високих державних урядовців.

Альянти, які властиво були за розвалом монархії Австро-Угорщини під впливом таких чеських політиків, як Масарик і Бенеш, плянували створення Чехо-Словаччини і Великої Польщі, були, очевидно, задоволені, що австро-угорські українці бажають незалежности і злуки зі своїми братами — Українською Народною Республікою із столицею Києвом.

3-го січня 1919 р. Національна Рада в Станиславові прийняла рішення злучити Західньо-Українську Народну Республіку з Українською Народною Республікою в одну цілість, а 22 січня в Києві відбулось святочне проголошення Акту злуки.

У зв'язку з большевицькою диверсією Беля Куни на Мадярщині, ще більше розгорілась російсько-українська війна і совєтська червона армія вмаршувала на найбільш східні рубежі України, віддалені на тисячу кілометрів від Закарпатської Верховини. Українцям удалося недопустити до злуки росіян з червоною мадярською армією Беля Куна. Це дало почин і нагоду мадярському реґентові, адміралові Горті, вислати до президента України і Головного отамана С. Петлюри листа, в якому висловлює свою подяку „за оборону цілої Европи".

Якщо американці в той час мали будь-яку розвідку в Середній чи Східній Европі, то в найліпшому випадку хіба на задах мадярської червоної армії на Мадярщині.

Немає найменшого сумніву, що карпатські українці не думали про якунебудь злуку з своїми „російськими братами", вони були надто віддаленими і ніколи не уважали росіян за „своїх братів". Вони надто добре знали, як „вигідно й щасливо" жили їхні брати українці під Росією. Навіть у часах пересадного запалу до царських панславістичних ідей та відомих подорожей графа Барвінського, карпато-українці воліли залишитись під пануванням Австро-Угорщини, а тим більше, коли мали змогу створити свою власну державу.

Під терором Белі Куна такі міста, як Мукачів, Ужгород та Хуст незвичайно важко потерпіли. Вони вкоротці були цілковито відрізані від Станиславова, горіючого в Галичині польсько-українською війною.

Важко собі уявити в якому пеклі були б американці в так усіми забутій країні та ще до того, коли б їм доводилось переводити шпигунську діяльність. Враховуючи ці факти є прямо неможливим вірити у правдивість відкритих документів, а ім'я згаданого полковника є дуже підозріле.

Конечним є теж зазначити, що в той час ніхто з альянтів навіть не старався перешкаджати в злуці між карпато-українцями та Росією, якщо б фактично таке бажання в українців існувало. Теж у той самий час чеські політики почали підготовляти в Америці та Парижі на Мировій Конференції (1919-1920 рр.) свої делекосяглі шляни, в яких велику вагу ставили на можливість зближення кордонів Росії до Закарпаття.

Коли вкінці створено Чехо-Словаччину і коли закарпатські українці не могли знайти іншого виходу з так важкого в той час положення, вони згодилися на прилучення Закарпатської України, як автономної країни, до Празької Республіки. Панове Масарик і Бенеш не робили жодної таємниці з факту, що уважають цю країну, як „депозит під їхньою опікою", яка згодом буде передана Росії.

Під байдужим чи навіть добродушним наставленням до цієї справи альянтів, чехи видвигнули в Карпатській Україні своїх прихильників таких, як Жатковіч та російських еміґрантів, даючи їм цілковито вільну руку для русифікації країни. Цей експеримент їм остаточно не вдався, все ж таки був великим лихом для Закарпаття.

Найкращим доказом кволости штучностворе ного празького режиму є факт його заломання під час найменшої загрози, (рік 1938) та що його існування можливе тільки при посторонній помочі (спершу альянтська а зараз російська), та теж те, що народи, прилучені до Чехії проти своєї волі — українці і словаки проклямували свою незалежність негайно, використавши першу поразку Праги.

Уряд Праги мав завсіди панславістичні ідеї, що в суті речі є русофільством, і не старався їх навіть

прислоновати. Коли в 1920 р. Україна в союзі з Польщею вела надійну війну з большевиками, чехи сконфіскували французьку доставу зброї, призначену проти Росії. Пізніше чехи справді уділяли багатьом українцям права азилю, все ж таки ніколи не приховували свого ворожого наставлення супроти українського, національно-патріотичного руху.

Бенеш, уважаний альянтами за всестороннього знавця, пояснював їм все на свій спосіб та вщіплював своє власне русофільство. Американці напевно не мали жодного ворожого наставлення супроти Росії, бо інакше були б допомогли визволитися українцям.

Як видно з цього, то московсько-большевицькі експрес-писаки рахували на несвідомість та низький рівень знання своїх читачів, та все ж таки повинні пам'ятати, що по тридцяти роках можна знати дещо більше ніж тоді, коли ті події мали місце.

Радше гумористичним виглядає таке звідомлення, яке твердить, що в час найзапекліших боїв американцям було можливо вести розвідчу акцію при помочі перебраних священиків. Хто знає про атеїзм у Росії (чи хоч би навіть зараз у Мадярщині), в того „шпигуни в рясі" викличуть напевно тільки глузливу усмішку, але якщо хтось у 1952 р. пише, що карпато-українці бажали злуки з Росією ще в 1919 р., то це вже надто нахабний спосіб мислення про наївність і примітивність у думанні західнього читача.

Знаємо чейже, що панславізм, який був так дуже розповсюджений серед словаків у час перебування під мадярським пануванням, затих серед них цілковито з хвилиною прилучення Словакії до Празької республіки і що в Карпатській Україні чехи вели політику не так чехізації, як русифікації населення і як вислід реакції — своїм поступованням скріпили національну свідомість українців.

З цього бачимо, що можна було ще в 1919 роках чи в 1938 р. створити Незалежну Україну, якщо б не безперервна інтервенція наших сусідів: Росії, Польщі, Мадярщини та інших, що причинилися до її придавлення.

На ділі це була політична лінія в Центральній та Східній Европі, за якою стояли альянти, а особливо Америка, яка навіть не думала про будь-яку ворожу акцію проти Росії в 1919 р., а радше йшла на уступки в користь Росії. **Кн. К. Т.**

ЧОМУ НАМ ТРЕБА „ВНУТРІШНЬОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ"?

„Приватна" єдинонеділимська політика деяких американських кругів стала предметом обговорення, а часто й гострої критики на сторінках української преси. Навіть українці — громадяни США, вказують американському урядові на його фатальну помилку недоцінювання визвольно-революційних рухів в СССР особливо в Україні, і на конечність визнання принципу розподілу Росії на національні держави. Але є люди, що оправдують єдинонеділимську американську політику обвинувачуванням українців.

Зразком такої аномалії може послужити нам стаття п. В. Черін п. з. „Треба внутрішньої консолідації", поміщена в „Укр. Робітнику" в ч. 19, з 9 травня, 1952 р. Автор „вияснює", що за теперішню американську політику, негативно наставлену до української визвольної справи, винні таки самі українці. Основною причиною, на думку автора, є наше роз'єднання. Американці, як впевняє нас автор — „дуже практичні та реальні люди і тому числяться зі всім, що могло б дати їм хоч найменшу користь, і, навпаки, відкидають усе, що могло б їм заваджати на дорозі до наміченої цілі".

Не оспорюємо питання потреби консолідації українських політичних сил на еміграції, це річ самозрозуміла. Але ні один з дотогочасних фактів не говорить про те, що американці бажають об'єднання української політичної еміграції. Ось, напр., в акції проти Керенського заманіфестовано нашу єдність, а американські „приватні" кола відповіли шантажами й репресіями, засудивши трьох українських патріотів на 21 років тюрми. Як дотепер, єдиним бажанням американської „приватної" політики є, щоб українці справді „об'єдналися", але в якомусь СОНР-і разом з росіянами для реставрації єдинонеділимої „матушки Рассеї".

Ми розуміємо консолідацію і єдність українських політичних сил, як вияв солідарности з визвольними ідеями українського народу на платформі **єдиної самостійницької політики, незалежної від посторонніх сил і кон'юнктурних обставин.** В. Черін розуміє „потребу внутрішньої консолідації", як **об'єкт** для використовування американцями. Він так і пише: „Вони (американці — Н. Д.) кажуть, що зв'язаною мітлою, хоч і старою, часто користуємося, але розв'язаною — ніколи". Автор повинен знати, що українці **ніколи не були й не будуть ні „зв'язаною" ні „розв'язаною" мітлою для чиєгось „користування"** і цей „аргумент" ніяк не годиться вживати на сторінках поважної української газети (а на що є редакція? — прим. склад.).

Автор каже: „Дозвольте поставити питання: що сталося? Наш політичний мотор відмовив служби — стоїть!" (кому? — прим. скл.). І тут же береться „студіювати" причини й пише:

„Деякі українці в Америці віддали москалям не тільки живих т. зв. „східняків", але навіть мертвих, — батька українського національного відродження, М. Гоголя..."

Це стара пісенька на нову мелодію. Ані Гоголя, ані когобудь з т. зв. „східняків" ніхто „не віддає" москалям. Кожний українець, незалежно від його територіяльного походження, „живий" чи „мертвий" є складовою частиною української нації, якщо не зрадив її. Дискусія про М. Гоголя не заперечує

його української національної приналежности, натомість суґестія, що Гоголь — є „батьком українського національного відродження", є надто відважною і пахне духом москвофільства.

Далі автор обвинувачує українських соціялістів, які, мовляв, знеохотили американців займатися українською проблемою. Ми неодноразово критично розцінювали минуле й сучасне українських соціялістів, але автор і тут обернув кота хвостом догори. Ті американські політичні круги, що співпрацюють з російськими єдинонеділимцями, покладають найбільше надій якраз на українських соціялістів, уважаючи їх найближчими до російських. Ось, напр., хто веде за вказівками проросійських американських політиків різні закулісні розмови з російськими єдинонеділимцями? Хто через „Голос Америки" в українських радіомовленнях просуває концепцію єдинонеділимої Росії? Тому є абсурдом твердити, що через брак чіткої самостійницької політики українських соціялістів, американці знеохочені українською проблемою. Якраз є навпаки: завдяки дволичній ролі українських соціялістів, русофільські американські політичні круги баламутять американське громадянство „об'єднанням народів Росії" під проводом якогось нового „царя-батюшки".

Врешті, автор чомусь заінтересований в очорнюванні української еміґрації в США, особливо нової. Він пише:

„Взаємні відносини між т. зв. старою і новою українською еміґрацією, на вільній землі великого Вашінґтона, є добре відомі кожному з нас так, **що про них соромно згадувати!** (підкреслення — Н.Д.).

І наша новоприбула еміґрація до ЗДА **дає практичним американцям** таку кількість доказів нашого внутрішнього розбиття, що навіть наші приятелі з-поміж американців, вже **вмивають руки** від української політики" (підкр. — Н.Д.).

Натомість автор хвалить „взаємовідносини" поміж еміґрацією інших національностей. Працюючи 3-тій рік між „найрізнішими національностями", автор спромігся на дуже однобічне „спостереження". Нічого не згадує, напр., про „взаємовідносини" між москалями. І цікаво, хоч порівнюючи до висловів автора про українців не логічно, що москалі фактично найбільше розбиті й розсварені, але їх американські приятелі не **„вмивають рук" від єдинонеділимої Росії**, так, як це на думку автора, діється з українською проблемою!

Автор не цікавиться суттєвими справами, йому дуже хочеться „виправдати" політику американських русофільських кругів, хоч би знеціненням української еміґрації. Забуває, що українська критика московської концепції єдинонеділимої Росії не відноситься до цілого американського народу, а тільки до тих політичних кругів, що підтримують її і несуть відповідальність за неґацію проблеми національного визволення народів поневолених російським імперіялізмом. Багато чільних американських діячів критикують русофільську політику американських півофіційних чинників, а американський нарід щораз більше виявляє свої симпатії до визвольної боротьби України, Білорусі, Туркестану і інших неросійських народів.

„Сьогодні — пише автор — американці є політичними капітанами світових кораблів. Згадані наші „перли" появилися в американських водах, і, здається, мали негативний вплив на американців, тому, виновниками незичливої коньюнктури для нас є перші ми самі, щойно в другу чергу чужинці, цебто американці". Чи ж може бути більш наївний погляд на „капітанів світових кораблів" і „незичливу коньюнктуру" для нас?

При кінці автор виладовує квінтесенцію своєї „політичної концепції":

„Продовж 35 літ наших визвольних змагань — пише він — український нарід заплатив достатню ціну за своє визволення. Але, на жаль, свого заду му не здійснив; мало того, світ вагається признати нам той податок, що ми заплатили у формі крови і життя найкращих синів України. Чому? Чи може наші жертви замалі? Ні! **Світ вимагає від нас не кількости, а якости**" (підк. — Н. Д.).

Про **якість** пролитої української крови в обороні українських сіл і міст, в обороні цілого людства перед московсько-большевицьким імперіялізмом **можна говорити тільки з почуттям відповідальности!** Для автора важне те, чого від нас хоче світ, а для нас, українців, важне те, чого від нас хоче **Україна.** Це є ця основна різниця, яка робить безцільною далішу дискусію з автором. Оборонців „атеїзму чужого" в нас не бракує й сьогодні...

На марґінесі пригадуємо, що це не відокремлений випадок. Ось, напр., „Ранок" свого часу так розсердився на З. Пеленського за його гостру критику американської політики, що розпочав архівний розшук за всіми його дотеперішніми публікаціями. Відгребує що лиш може для дискредитації „журналістичної практики" З. Пеленського. В ч. І-му, з травня ц.р., „Ранок" цитує уривки із статті З. Пеленського, яка, мовляв, була „помилково" вміщена в одному з українських „еміґраційних часописів". Редактор „Ранку" суґерує думку, що ця стаття повинна була появитися в „Радянській Україні". Це характеристичний зразок журналістичної інсинуації. І знову виринає питання: в чому причина? Чи це також для „оборони" американської політики?

Н. Д.

ЧИТАЙТЕ,
ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ і ПОШИРЮЙТЕ
„ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ"

Printed by: M. Caplin & Co. Press Ltd. 1-2 West Street, Croydon, Surrey. Tel. THO 2727